

Met de bijen op de braderie • Alles over bijvoeren • Maisstufmeel
Vakantiewerk voor 3 HB-leden • Deventer werd 100 • Deurne wordt 150

Bijenhouden

7e jaargang | 5
augustus 2013

5

Nederlandse BijenhoudersVereniging

NBV

Nederlandse
BijenhoudersVereniging

Inhoud

8 Alles over voeren

Wat voeren we wanneer en waarom?

10 Bijenbestuivingsmix

Na de honingbij en de hommelmel, nu ook de metselbij ingezet

14 Bijen en maisstuifmeel

Hoe goed of slecht is dat stuifmeel eigenlijk voor de bij?

25 Tips en trucs: heidehoning persen

Oude techniek in nieuwe persen

en verder:

- 4 Vermarkting van het bijenhouden, 'Oogstmaand' op de braderie

Praktisch

- 6 Lessen voor beginners: nu al winter?

Gelezen en gezien

- 12 Mite zapper
- 12 Honingsmokkel

Mailbox

- 13 Nog meer wilde honingbijenvolken
- 13 Mijmeringen over de verdwijnziekte

Nederlandse BijenhoudersVereniging

- 16 Mail van de voorzitter: Vakantiewerk | Bloembollen voor blijde bijen
- 17 Spuitschade in 2012 viel mee
- 18 Agenda | Vraag en Aanbod
- 19 Familieberichten
- 20 Cursussen | Bestuivingscursus 2013-2014 | Twee HB-leden namen afscheid
- 22 Adviezen voor de bijenteelt in Bosnië-Herzegovina

Uit de imkergemeenschap

- 24 Imkeren met acht zintuigen: Broedaflegger in mei
- 26 Afdeling Deventer vierde 100e verjaardag
- 28 Studiedag NON-Bijeen op 24 augustus in Nordhorn
- 29 Speciale handschoenen bij latexallergie
- 30 Imkeren in de Peel

Colofon

Bijenhouden, vakblad voor bijenhouders

Jaargang 7, nummer 5, augustus 2013
ISSN 0926-3357.

Uitgegeven door de NBV. Verschijnt 8 keer per jaar, omstreeks 1/2, 15/3, 1/5, 15/6, 1/8, 15/9, 1/11, 15/12. Oplage 6.800 ex.

Redactie

Tineke Brascamp-van der Lee, hoofdredacteur.
Bart de Coo, Kees van Heemert,
Henk van der Scheer, Rob Veeneklaas

Vaste medewerkers

Leo van der Heijden, Nienke de Jong (register),
Ingrid & Iebe Monderman, Rob van Veldhuizen

Redactie & administratie

Marga Canters (secr.),
Grintweg 273, 6704 AP Wageningen
t 0317 42 24 22 f 0317 42 41 80
e redactie@bijenhouders.nl

Niet-commerciële advertenties

in 'Vraag en aanbod' € 10 per 20 woorden, elk extra woord € 0,25. Uitsluitend voor particulieren met incidentele aanbiedingen. U ontvangt voor de kosten een factuur. Tarieven voor handelsadvertenties op aanvraag.

Alle in Bijenhouden gepubliceerde meningen en inzichten zijn voor rekening van de auteurs. De redactie beslist over plaatsing van kopij en behoudt zich het recht voor bijdragen zo nodig in te korten, te redigeren of een eigen reactie te plaatsen. De recentste versie van het Groene Boekje wordt aangehouden. Inhoud van advertenties valt buiten verantwoordelijkheid van de redactie. Over plaatsing van handelsadvertenties beslist de NBV. Overname artikelen en illustraties na voorafgaande toestemming van de redactie en met bronvermelding.

Digitale foto's (resolutie 300 dpi bij 10 x 15 cm) per e-mail of upload.

Kopij uiterlijk 8 weken vóór de datum van verschijnen aan te leveren bij Marga Canters. Beknopte aankondigingen en berichten uit de vereniging uiterlijk 6 weken tevoren. Voor opgave van advertenties geldt vier weken. Tekst per e-mail.

Vormgeving en opmaak

GAW ontwerp en communicatie, Wageningen
Druk BDU Grafisch bedrijf BV, Barneveld
Omslagillustratie: Honing oogsten | Foto: Flip.nl

Foto I. Monderman

Passie en kennis

Op de derde dinsdag in juli was ik op de zonnige zomerse Veenendaalse bijenmarkt. Een plek om bekenden te treffen en met ze over bijen en wat dies meer zij te praten. En natuurlijk om een mooie koningin te kopen, of een volkje. Mijn aankopen beperkten zich tot wat dure tweedehands boekjes, en voordelige bij-aantrekkelijke plantjes, maar het waren de gesprekken die me echt rijker maakten. Praten met allerlei mensen die weten wat bijenhouden is. Die de drachtsituatie in hun streek overzien, weten hoe die zich de afgelopen jaar heeft ontwikkeld. Bij mijn stadse zegsman: van goed naar nog beter. Die zich verbazen over krantenartikelen die de toevloed van jonge imkers een risico voor het ecosysteem vinden. Die intensief bezig zijn met koninginnenteelt en -selectie. Hun doel: langs die enig mogelijke weg proberen de varroainvasie die 30 jaar oud is, ooit definitief de baas te worden. Imkers die weten dat goed varroabestrijden met de toegelaten middelen nauwkeurig werk is en geleerd moet worden. Die zich bewust zijn dat het wegvallen, 20 jaar geleden, van de overheidsvoorlichting de bijenhouderij heeft geschaad. Allemaal kennis die velen die vandaag de dag voor radio, tv, in de krant of op internet met grote passie voor onze bij opkomen jammer genoeg niet in huis hebben, waardoor hun betoog vaak 'schuurt'. Al die evenzeer gepassioneerde bijenhouders op zo'n bijenmarkt zijn dan een soort balsem.

Over deze midzomereditie. We openen natuurlijk, zo kort na de landelijke open imkerijdag, met de overpeinzingen van een voorlichtende bijenhouder op de zomerse braderie. We hebben een grillig drachtseizoen achter ons en de inwintering start over niet al te lange tijd, dus is het een goed moment alles over voer en voeren te lezen. Meer praktijk vindt u in de cursuservaringen van vader en dochter Monderman. Vooruitlopend op een hopelijk volop bloeiende heide (mag het wel gauw gaan regenen) is er een artikel over het persen van weerbarstige heidehoning. Nog even en onze prairies met mais gaan bloeien. Wat betekent dat voor bijen? Van Bijen@wur vindt u er een bijdrage over. Vooruitlopend op de herfst=bollenplanttijd vestigen we nog eens de aandacht op een voordelig bollenpakket, dat ook te bestellen is bij het Bijenhuis. Voorzitter Jan Dommerholt vertelt hoe het verder gaat in de Haagse discussie Bij Elkaar, en welke rol de NBV daarin gaat spelen. In Deventer werd groots het 100-jarig bestaan van de afdeling gevierd, redacteur Bart de Coo was erbij. Verder is er natuurlijk ruimte voor wat lezers ons stuurden. Bijenhouden is een kennisblad, maar vergis je niet. Onderhuids is er altijd het bijenvirus, de emotie die de motor van het houden van bijen is. En zo hoort het ook.

Tineke Brascamp

Na de markt..... LOI 2013. Foto Trui Vervoort

Augustus oogstmaand

Bijenhouden vermarkten

Alles is plakkerig van de honing; de kraan, het handvat van de slinger, de vloer, het aanrecht. Hier wordt duidelijk productie gedraaid. Honingslingeren is een van de leukste werkjes voor een imker. Het aantal te slingeren ramen moet wel een beetje overzichtelijk blijven. Maar dat zal dit jaar wel meevallen; met zo'n koud voorjaar is een aardige oogst al bijzonder.

tekst Rob Veenenklaas

Volgens de oude Nederlandse benamingen van maanden is augustus de oogstmaand. Hopelijk geldt dat ook voor veel imkers als het om honing gaat. Augustus is ook de maand van de braderieën, boerenmarkten, wijkfestivals of de opentuidagen. Veel initiatiefrijke Nederlanders, opgefrist terug van vakantie, ontdekken dat hun kinderen nog lang niet naar school hoeven en verdrijven de verveling met het organiseren van lokale markten en buurtactiviteiten. Een bijenhouder met eigen honing en een korf of nog beter een demonstratiekast kan hierbij niet ontbreken, volgens de vele verzoekmails die in

de zomermaanden binnenkomen. Als onze kleinstedelijke imkervereniging gehoor zou geven aan al die verzoeken, zouden we elk weekend wel op drie markten onze geslingerde honing kunnen verkopen. Met een goede honingooft is de verkoop best aantrekkelijk, maar we verkopen ook nog wat anders. Ons verhaal over bijen.

“Het gaat slecht met de bijen he?”

“Gaat het echt zo slecht met de bijen, meneer?”

“Uummm, ik mag niet klagen ...” is het obligate boerenantwoord, maar als je net 35 kg honing hebt

Voorlichting voor het werkstuk. Foto redactie

Laat nu het publiek maar komen

De marktwerker bezig. Foto Ingrid Kraakman-Han

gepot kan je moeilijk zeggen dat het slecht gaat. Dat het slecht gaat met de bijen weet iedereen wel te vertellen. En dat het uitsterven van de honingbijen ook de voedselproductie voor ons mensen in gevaar brengt, is een veel gehoorde kreet. Er wordt van ons een meer genuanceerd antwoord verwacht met uitleg over de oorzaak van de bijensterfte en wat de geïnteresseerde landgoedfestivalbezoeker er zelf aan kan doen. En dat is nog best lastig, maar wel een belangrijke taak van de imker-kraamhouder. Hoe sterk de effecten van de nieuwe bestrijdingsmiddelen in de landbouw op honingbijen zijn, wordt nog onderzocht. Maar let wel op met de spuitbussen en sproeimiddelen uit de tuincentra die dezelfde sterke middelen bevatten. Is het echt nodig om die te gebruiken? En hoe leg je uit wat goed imkeren is? Dat bestrijden van varroa en een regelmatige controle op ziekten echt een must is. Als je je schapen maar 3x per jaar bekijkt, zoals ze in IJsland of Schotland doen, moet je niet verbaasd zijn als je 20% verlies hebt.

Creatieve ideeën

Ik vind het leuke van die markten dat ze altijd weer bijzondere vragen opleveren. Bij een braderie in een buitenwijk met veel Nederlanders van Marokkaanse afkomst krijg ik steevast de vraag of er geen suiker met de honing vermengd is, want anders kan die

toch niet zo goedkoop zijn. En op de openparkdag kom ik in discussie met een stel dat wel brood ziet in een nieuw soort bijenvolken met meerdere koninginnen om het risico van het verlies van één te beperken. Soms zijn mensen zelfs een beetje beledigd als hun hulp aan het uitstervend bijenras niet onmiddellijk aanvaard wordt. Zoals de man die “echt een heel geschikt dakterras had” en vond dat wij daar maar volken moesten komen plaatsen op drie hoog. Het is vaak moeilijk in te schatten wat het nut en de impact van zo'n bijenkraam ergens is. En dat is weer afhankelijk van je doel: je surplus aan honing verkopen, de bekendheid van de lokale bijenvereniging vergroten, bijvoorbeeld om gemeentesubsidie in de wacht te slepen, tuincentrabezoekers ervan overtuigen dat ze bijenvriendelijke planten en struiken in hun nieuwe voortuintjes moeten zetten, of nog ruimer: het belang van bestuivende insecten in het algemeen en de honingbij in het bijzonder voor een evenwichtig milieu en een goede biodiversiteit aan de man brengen.

Kortom behalve goed op je volken letten, moet je als imker goed afwegen op welke marktverzoeken je ingaat, voordat je op stap gaat met potten honing, waskaarsen, honingkoek, kasten, raampjes, een korf en natuurlijk een observatiekast met gemerkte koningin in de auto.

Ervaringen van vader Iebe (65) en dochter Ingrid (37) Monderman

Lessen voor beginners (5): nu al winter?

Bijna allemaal zijn we nu nog bezig met de zomervakantie. Hopelijk genieten van het lekkere warme weer, waarin ook de bijen goed hun best hebben konden doen? Jonge koninginnen aan de leg? Veel honing gehaald? Op het moment van schrijven voor ons nog allemaal onbeantwoorde vragen. Toch is het goed je te realiseren dat voor de bijen de winterrust al weer dichtbij komt. Veel drachtplanten voor de honing zijn er niet meer. Alleen de heide biedt een laatste kans op gevulde potten. Stuifmeel vinden de bijen de komende weken nog in de bloeiende klimop en in de planten die her en der nog in de tuin staan. Een goede stuifmeelvoorraad is belangrijk voor de ontwikkeling van het volk in het begin van het volgende bijenseizoen. Vanaf februari begint de koningin weer met een klein broednest. Op dat moment is het de vraag of de bijen al kunnen uitvliegen om op sneeuwklonk en krokus stuifmeel te verzamelen. Vaak is het nog te koud, zoals ook dit jaar. Het is daarom belangrijk je te realiseren dat vanaf augustus de bijen zich gaan voorbereiden op de winter. Het broednest wordt kleiner. De bijen die

nog worden geboren moeten de komende winter overbruggen. De imker (m/v) moet nú zorgen voor gezonde sterke volken met voldoende voer. Met recht wordt gezegd dat het bijenseizoen eigenlijk begint in augustus. Dan immers worden de omstandigheden gecreëerd die zorgen dat een bijenvolk zich het volgende jaar weer goed kan ontwikkelen.

Drie tikken voor de Varroa

Eerst moet de bestrijding van de varroamijt worden opgepakt. In de loop van het jaar hebben we ons best gedaan de varroapopulatie zo klein mogelijk te houden. In de broedkamer heeft steeds een honingkammeraam gehangen. Onder dat raam bouwen de bijen darrenraat. Zodra de darrenlarven zich gaan verpoppen en de cellen gesloten zijn, verwijderen we dit stuk raat (zie foto's). Onder goede omstandigheden kan dit wel drie keer in een seizoen. Op de foto een opengemaakte darrencel met een larve waarop enkele mijten zichtbaar zijn. Dat is de eerste tik die we hebben uitgedeeld. De kunstzwermer hebben we direct behandeld met oxaalzuur. Dat was de tweede tik.

Nu moet de belangrijkste slag nog worden gewonnen. Wij behandelen onze volken met 85% mierenzuur met behulp van de Nassenheider verdampert. Denk hierbij aan goede beschermende maatregelen. Deze concentratie mierenzuur is sterk bijtend en veroorzaakt bij aanraking een soort brandwonden. We hebben de effecten gezien (gelukkig niet zelf ondergaan). Gebruik dus goede, onbeschadigde plastic handschoenen. Ook moet je voorkomen dat je de dampen inademt. Deze bestrijding voeren we tweemaal uit. De eerste eind juli/begin augustus en de tweede drie weken later. Een andere methode die ook goede resultaten biedt, is behandeling met Thymovar. Dit zijn plaatjes waarin thymol is opgenomen, de sterk geurende stof die in thijmolie zit. Deze methode is wel wat duurder dan de behandeling met mierenzuur. In december/januari volgt dan nog een laatste behandeling van het kalenderjaar (de eerste van het nieuwe bijenjaar): druppelen met een oxaalzuur-suikeroplossing; dit om het nieuwe seizoen met een 'schone lei' te beginnen. Ook hier handschoenen gebruiken.

Voer

Eind juli winnen wij met een beetje geluk, goed weer en natuurlijk sterke volken de laatste honingooft, vooral lindehoning, een honingsoort met een heel lichte muntsmaak. Wij slingeren vrijwel alleen de honing uit de honingkamer en hooguit uit een kantraam (raam dat tegen de zijkant van de kast hangt), mits er verder rond het broednest nog veel voer zit. Na deze oogst zorgen we dat er voldoende wintervoer in het volk komt. Beoordeel eerst hoeveel honing nog in de broedkamer aanwezig is. Eén vierkante decimeter aan beide kanten

Vader en dochter versus moeder-de-vrouw

Ingrid:

Inmiddels mag het duidelijk zijn dat mijn vader en ik veel plezier beleven aan het houden van bijen. Maar we mogen mijn moeder toch ook niet uitvlakken. Ze vindt de bijen leuk van een afstand, is blij dat mijn vader een hobby heeft en eet graag honing, maar verder dan dat deelt ze ons plezier in bijen houden niet. Ondanks dat is ze nooit te beroerd geweest om ons te helpen. Potjes wassen, helpen met honing in potjes doen, etiketten plakken, de honingverkoop aan huis en de troep achter ons opruimen. Dus mam, heel erg bedankt namens ons beiden.

Boven: Darrenraat onder aan een honingraam
Onder: Varroabesmetting
Foto's I. Monderman

verzegelde honing komt overeen met één pond. [Een raam uit een spaarkastbroedkamer dat aan beide kanten helemaal is verzegeld, bevat dus ongeveer 3,5 kg voer.] Dit noteren we op de kastkaart. In de loop van augustus en september voeren we de bijen zodat de bijen uiteindelijk met minimaal tien kilo suiker netto de winter in gaan. We gebruiken hiervoor jerrycans invertsuiker met een inhoud van 14 liter; daarin zit 10 kg suiker. Op de volken hebben wij voerbakjes voor ongeveer 2 kilo voeroplossing tegelijk. Er bestaan ook grotere voerbakken. We zorgen dat we half september klaar zijn met voeren.

Winterrust?

Ja, dan begint voor de bijen de winterrust, maar niet voor de imker. Eerst ruimen we de bijenstal op. Natuurlijk hebben we de stal regelmatig schoon gehouden, maar nu is het tijd om na te gaan welke materialen onderhoud nodig hebben. Zijn alle broed- en honingkamers nog in goede conditie? Vaak doet alleen een beitsbeurt al wonderen. Soms moet een meer ingrijpende maatregel worden genomen, zoals een rot stuk plaat vervangen of, in het ergste geval een bak opruimen en een andere aanschaffen. Wellicht heeft ook de schuiflade in de bodem een likje (liefst witte) verf nodig. De afvalresten die op de plaat komen zorgen voor verkleuring, waardoor soms nog moeilijk een varroamijt is te onderscheiden. In de loop van het seizoen hebben we zoveel mogelijk beschadigde raampjes (oortjes afgebroken of draad geknapt) of raampjes met grote stukken darrenraat uit het volk verwijderd. Ook braamraat hebben we steeds verzameld. Nu is het tijd om alle was om te smelten. Wij hebben een zonnewassmelter, die erg geschikt is om de

stukken braamraat te verwerken. Ook een enkel raampje wil nog wel. Maar grotere hoeveelheden gaan in de stoomwassmelter. Voordeel daarvan is dat de hoge temperatuur de ramen meteen ontsmet.

De cursus

Ook dit jaar organiseerde onze vereniging een cursus Beginnend imkeren. Onder leiding van bijenteeltleraar Jan Piet Frens raakten vanaf begin maart de cursisten bekend met de wondere wereld van de bij. Het is een jeugdige enthousiaste groep, de helft mannen, de helft vrouwen. De praktijklessen startten onder slechte omstandigheden. De eerste

twee lessen moesten meteen worden afgezegd want het weer was te winters. De eerste praktijkles, eigenlijk bedoeld als voorjaarscontrole, kon pas worden gegeven toen de bijen al in de perenboomgaard stonden. Voor de cursisten meteen wel een goede les dat het welzijn van de bijen steeds voorop moet staan. Ook de les erna, een week later, moest worden verplaatst wegens kou en regen. Hoe het verder liep in die zomer van 2013 vertellen we u later.

Alles over voeren

Wat was het afgelopen voorjaar koud en wat konden de bijen weinig vliegreuen maken. Ook geven bloemen bij zulke lage temperaturen minder of helemaal geen nectar en de voedselvoorziening, vooral de honingvoorraad, kan dan te kort gaan schieten. Voeren vereist trouwens het hele jaar door aandacht van elke imker. Als imker hebben we de beschikking over verschillende producten om tekorten aan te vullen.

Tekst en foto's Leo van der Heijden

Wat voor voer kiezen we?

Kristalsuiker is voer dat we kunnen we oplossen in water. Afhankelijk van het doel worden oplossingen gemaakt in een verhouding van 1 op 1 (1 kilo suiker op 1 liter water), 3 op 2, tot 2 op 1 aan toe.

Ook hebben we kant-en-klare suikersiropen van invertsuiker, te koop in jerrycans onder diverse namen. Voorts is er suikerdeeg als Apifonda en Fondabee, een mengsel van suiker en water, te koop in plastic zakken van 2,5 kg. En we kunnen honingsuikerdeeg maken, van honing en poedersuiker (tenminste 30 gram honing op 100 gram poedersuiker). Tenslotte kunnen we ook voeren met honing. Dit is duur en wordt sterk afgeraden bij honing van buitenlandse herkomst vanwege mogelijke besmetting met de bacterie die Amerikaans vuilbroed (AVB) veroorzaakt. Het doel en het moment waarop we het volk willen bijvoeren bepalen welk product we gaan gebruiken.

Voer in bakjes naast opschuivend voerraam

Wanneer welk bijvoer

Vroeg in het voorjaar, als de bijen net uit de winterrust komen en de wintervoorraad op dreigt te raken, kunnen we bijvoeren met suikerdeeg. Suikerwater is dan niet geschikt. De voerbak boven op de kast is door de kou nog niet bereikbaar voor de bijen. Het suikerdeeg kunnen we direct op de toplatten boven op het volk leggen. Wat verder in het voorjaar, bij de koninginnenteelt, wordt gevoerd om het teelt-, pleeg- en darrenvolk te stimuleren. Men geeft dan regelmatig kleine hoeveelheden van een suikeroplossing van 1 op 1. Dit stimuleren moet gepaard gaan met een stuifmeeldracht. Een constante en een niet al te veel boven de dagelijkse behoefte uitgaande aanvoer van suiker/nectar stimuleert het uitbreiden van het broednest. Een grote voorraad verzegeld wintervoer heeft dat effect veel minder. Verzegeld voer is voorraad voor slechte tijden en wordt door het volk gebruikt om te overleven.

Tijdens het voeren moet de stuifmeelvoorraad wel in orde zijn. Alleen maar suiker voeren zonder dat er voldoende stuifmeel aanwezig is of binnen komt geeft zwakke bijen die gevoelig zijn voor ziekten. Suiker (koolhydraten) en stuifmeel (eiwitten) zijn voor bijen even belangrijk. Het een kan niet zonder het ander. Ik heb de indruk dat door het voeren met suiker er meer haalbijen aangezet worden om stuifmeel te verzamelen. Tegenwoordig zijn er ook producten te koop, zoals Nektapol en Feedbee, die een aanvulling kunnen geven op de eiwitvoorraad in het volk.

Voor de zekerheid

Bijenvolken die naar een drachtgebied zijn gebracht of voor de bestuiving worden ingezet, staan vaak wat verder van huis. Regelmatig de voedselvoorraad controleren gaat dan wat moeilijker. Het mooiste is natuurlijk als deze volken een flinke voorraad verzegeld voer hebben, maar anders kunnen we ze een pak suikerdeeg meegeven. De plastic zak wordt dan op de dekplank gelegd boven het voergat. Door het suikerdeeg in de zak te laten droogt deze minder snel uit. Ter hoogte van het voergat maken we de plastic zak open door daar een kruis in te snijden. Als de dracht dan tegen valt nemen de bijen het suikerdeeg op. Mocht de dracht op gang komen dan hebben de bijen een voorkeur voor de nectar. Nog niet zo lang geleden werd voor dit zelfde doel door sommige imkers een voerraam gebruikt dat gevuld werd met kristalsuiker. De bijen moesten dan wel over voldoende water beschikken om die suiker te kunnen opnemen.

Zwermen voeren of niet?

Bij het opkweken van (kunst)zwermen

Links: Voerbak buiten op het volk
 Hiernaast: Ook voeren moet je leren

kunnen we de uitbouw van kunstraat bespoedigen door suikerwater te geven in een verhouding van 1 op 1. Zowel kunst- als natuurzwermen worden de eerste drie dagen niet gevoerd. De kunstzwerm niet om roverij te voorkomen. Die kan ontstaan als terugvliegende bijen in het hoofdvolk informatie doorgeven dat in de kast van de kunstzwerm voedsel te halen is. De natuurzwerm voeren we niet meteen, omdat deze een honingvoorraad voor minstens drie dagen bij zich heeft. Gelijk voeren van de natuurzwerm zou een stimulans kunnen zijn om weer met volle maag te vertrekken. Bij het voeren van zwermen geven we, afhankelijk van de volksgrootte, het beste in een paar keer een flinke voorraad. Het volk moet eerst raten bouwen voordat ze een voorraad kunnen opslaan. Heeft het volk eenmaal een voerkrans boven het broednest, dan kan het z'n aandacht besteden aan de broedverzorging en het halen van stuifmeel. Hoeveel en hoelang er gevoerd moet worden, hangt af van de dracht van dat moment.

Koninginnenteelt

Bij de koninginnenteelt wordt (naast een suikeroplossing) ook wel gebruik gemaakt van honingsuikerdeeg, voor het voeren van de jonge koninginnen in de kluisjes als deze in de broedstoof of pleegvolk uitlopen. Honingsuikerdeeg is beter dan gewoon suikerdeeg omdat het minder snel uitdroogt dan gewoon suikerdeeg. Honing is namelijk hygroscopisch; het trekt water aan. In de bevruchtungskastjes wordt suiker- of

honingsuikerdeeg gevoerd. Suikerdeeg kan uitdrogen als er weinig water in de buurt is. Honingsuikerdeeg kan onder ongunstige omstandigheden te nat worden waardoor de bijen er in verklevan. Wat op maat geknipt gras houtsnippers of een stukje krant op het suikerdeeg helpt de bijen om het natte voer op te nemen zonder erin te verklevan. In de koninginnenkooitjes voor de broedstoof en ook in de kooitjes waarmee een jonge koningin in een volk wordt ingevoerd gaat bij voorkeur honingsuikerdeeg.

Drachtarme periode

Na het oogsten van de honing, in een drachtarme periode - bijvoorbeeld na de voorjaarsdracht en voor de bloei van de linde of na de linde als er verder geen dracht meer te verwachten is kunnen bijenvolken een gebrek aan voedsel krijgen. In een volk op één broedbak moet eigenlijk altijd een voorraad van 2,5 kilo aanwezig zijn; 5 kilo voor een volk op twee broedbakken. Het mooiste is als dit rond het broednest is opgeslagen. Een volk dat door zijn voorraad heen is, kunnen we direct voorzien van voedsel door een raam verzegeld voer in te hangen of door het volk direct 2,5 - 5 liter suikerwater te geven. Dit kan in een verhouding van 1 op 1 of 3 op 2. In de zomer en vroege herfst zullen beide oplossingen snel worden opgenomen. Een oplossing van 1 op 1 kan op warme dagen tevens een goede bron zijn van vocht om de temperatuur in de kast te regelen.

Inwinteren

Volken worden gewoonlijk ingewinterd vanaf half augustus; na de heide of balsemien gebeurt dit vanaf half september. Elk volk moet voor de winter een voedselvoorraad hebben van 12 tot 18 kilo bruto, 80% daarvan is suiker, afhankelijk van de bijensoort. Bijen die ondanks slecht weer toch doorbroeden hebben meer suiker nodig dan bijen die dat niet doen. Na een inventarisatie van de nog aanwezige voorraad honing wordt de ontbrekende hoeveelheid voer in enkele keren gegeven. Hiervoor gebruiken we een suikeroplossing van 3 op 2, (2 op 1 is lastiger volledig op te lossen en kristalliseert soms alweer in de voerbak) of een kant-en-klare invertsuikersiroop. Geven we over een langere tijd kleine hoeveelheden dan zijn we de moeder aan het stimuleren om te leggen. Het broednest, dat normaal gesproken afneemt in deze tijd van het jaar, blijft door de stimulatie groot en zal meer voedsel opnemen. Dat gaat ten koste van de wintervoorraad. Bovendien beïnvloedt het de aanmaak van winterbijen nadelig. Het kleiner worden van het broednest is namelijk een factor die mede de aanmaak van winterbijen bepaalt.

Alleen bijsturen

De voedselopname uit de natuur bepaalt hoe het volk zich ontwikkelt. Af en toe als imker een beetje bijsturen is niet nadelig. Het kan helpen een fout(je) van de imker te corrigeren. Het wordt nadelig als we de bijen onterecht het idee geven dat de natuur voedsel genoeg oplevert om een groot broednest op te zetten terwijl dat niet past in de tijd van het jaar. Hoewel we bijen kunnen voeren met suiker en stuifmeelvervangers moeten we er naar blijven streven dat onze bijen hun voedsel in de natuur kunnen verzamelen [daarbij blijft drachtverbetering een optie – red.]. Als dit buiten halen niet meer lukt, gaat het houden van bijen wel heel erg lijken op zeg het houden van kleurkanaries.

tekst Kees van Heemert, foto's Roeland Segers

Honingbij en hommelm, nu ook de metselbij

Niet alleen wintersterfte en verlies aan volken trekken regelmatig de aandacht, als het over bijen gaat. Er is veel meer te melden. Neem de nieuwe inzichten over andere bestuivers dan honingbijen. In *Bijenhouden* nr. 4, 2013, schreven we al over de onderschatting, wereldwijd, van het belang van wilde insecten voor de bestuiving van veel belangrijke voedselgewassen. Onderzoekers van het Wageningse instituut Alterra telden destijds meer solitaire bijen tijdens de bloei in appelboomgaarden dan honingbijen. De resultaten van proeven met metselbijen (*Osmia*'s) van eind jaren negentig op de Ambrosiushoeve waren wisselend. Maar dat heeft Roeland Segers van het bedrijf 'De Bijen, bestuivingstechniek' er niet van weerhouden om voor de bestuiving solitaire bijen te gaan kweken.

'Bestuiversmix'

Enkele jaren geleden begon Roeland, lid van de bestuivingscommissie van de NBV, met een studie over *Osmia*'s ofwel metselbijen en het kweken ervan. Honingbijen had hij al, maar vooral ook door vragen uit de praktijk richtte hij zich als bestuivingsimker op deze nieuwe tak van sport. Onder de slogan: 'bestuiversmix' van honingbijen, hommels en *Osmia*'s ging hij aan de slag. In intensief overleg met de teler over de te volgen aanpak.

Het gebruik van solitaire bijen in de land- en tuinbouw is trouwens niet nieuw. In Japan en Korea worden *Osmia*'s gebruikt in combinatie met honingbijen,

terwijl in Noord-Amerika behangersbijen worden ingezet voor de bestuiving van de luzerne en metselbijen (*Osmia lignaria*, blue orchard bee) in de amandelen.

Twee soorten metselbij

Voor de bestuiving worden twee soorten ingezet: de gehoornde metselbij, *Osmia cornuta* en de rosse metselbij, *Osmia bicornis* (oude naam *Osmia rufa*). De gehoornde metselbij verschijnt in het voorjaar (half maart tot eind april) als eerste van de twee. Ze is iets groter dan de rosse metselbij en fourageert in het veld vooral op roosachtigen. De rosse metselbij komt iets later (eind april tot begin juni) en heeft meer

Links: Rosse metselbij op blauwe bes
Boven: Vrouwtjes metselbij

warmte nodig (boven 18°C). Deze bij is iets kleiner en heeft meer nakomelingen. Haar drachtbronnen zijn divers: boterbloem, eik, esdoorn en vele andere plantensoorten. Daardoor zijn ze op meerdere commerciële gewassen inzetbaar. De vrouwtjes van metselbijen zijn effectieve bestuivers ook omdat ze het stuifmeel via de buikharen droog meenemen en makkelijk weer afgeven. Andere voordelen zijn dat ze meer bloemen per minuut bezoeken dan honingbijen, langere dagen maken en ook bij bewolkt weer vliegen. Ook een pluspunt van de *Osmia*'s is dat ze niet steken. De actieradius van de *Osmia*'s daarentegen is kleiner dan die van honingbijen, maar zo blijven ze wel beter op het perceel van de teler.

Cocons verzamelen

Metselbijen kunnen in grote aantallen gekweekt worden. Eigenlijk moeten we zeggen verzameld worden, omdat de eitjes zich 'in het veld' tot pop ontwikkelen. Voor een goede bestuiving zijn wel 2000 metselbijen per hectare nodig. Daarom moeten er een jaar tevoren grote aantallen cocons in het veld verzameld worden. De *Osmia*'s nestelen in speciale nestblokken die daartoe in boomgaarden worden geplaatst (zie foto). Na het ontstaan van de poppen worden de legfels met de vrouwtjes verzameld. Door regelmatig wat cocons uit de blokken open te maken

Proeven met rosse metselbij

Voor de bestuiving van blauwe bessen is een teeltgroep van Belgische en Nederlandse telers begonnen met het inzetten van de rosse metselbij. Ook hier is een bestuiversmix met de honingbij nodig; de eerste ervaringen zijn wisselend tot positief. In het kader van het landelijke netwerk bijenbestuiving zal het Louis Bolkinstituut in Driebergen dit jaar samen met de Telersvakgroep Blauwe Bes onderzoeken wat het effect van solitaire bijen is op de opbrengst van de blauwe bes. Om meer ervaring bij aardbei in kassen op te bouwen heeft Roeland Segers vorig jaar met rosse metselbijen een proef uitgevoerd samen met de Hogere Agrarische School in 's-Hertogenbosch.

Links: Nestblok bij kers

Rechts: Proef met rosse metselbij bij aardbei

weet je of ze volwassen bijen bevatten. Meestal is eind september al het materiaal rijp om op te slaan voor de winter, bij 2-4 °C. Het is de kunst om in die periode de kwaliteit van de cocons te controleren en waar nodig bij te sturen. In het voorjaar, twee weken voor de gewassen gaan bloeien, moeten de cocons warm gezet worden, zodat de bijen op tijd uitkomen om de bloemen te kunnen bevruchten.

De metselbijen beginnen direct weer aan een nieuwe generatie te werken en bij de opbouw van de nieuwe populatie in de nestblokken moet er goed op ziekten en plagen gecontroleerd worden. *Osmia*'s hebben weliswaar geen varroamijten, maar ze hebben wel last van sluipwespen, vliegen, mijten, fruitvliegjes en kalkbroed.

Voor meer details betreffende de teelt zie de sites www.debijen.nl en metselbijen.nl.

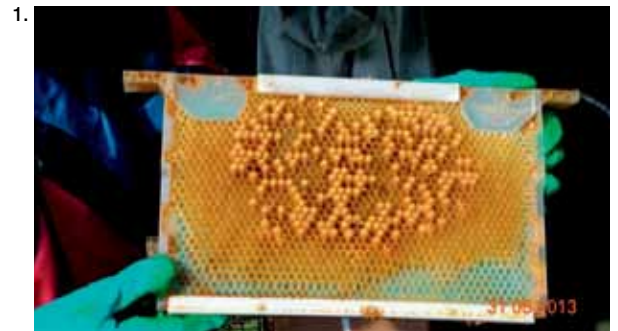
Gezien in het Bijenhuis: Mite zapper

De varroa kunt u sinds een jaar op een moderne manier bestrijden. Het Bijenhuis biedt een raampje met kunststof van plastic aan, waarin fijn metaalgaas is verwerkt. Na plaatsing tegen het broednest aan, bouwen de bijen de darrenraat uit. Als de koningin het raam belegd heeft en de cellen gesloten zijn kan via een elektrische stroom het raam verhit worden waarna de mijten in het darrenbroed gedood worden. De producent claimt dat 85-95% van de mijten op deze wijze gedood worden. Geen chemie is hierbij meer nodig dus voor imkers die meer biologisch willen werken een idee. Je hoeft alleen maar de Mite Zapper in de kast te hangen en op het juiste moment te controleren of de cellen gesloten zijn en dan gedurende 8 minuten de stroom aanzetten. De stroom wordt geleverd nadat de stekker die aan het raam zit met een verloopsnoer aan een autoaccu wordt verbonden. Gedurende het hele bijenseizoen kan de Mite Zapper in de kast blijven hangen. De poppen, die

door de tijdelijke verhitting ook doodgaan, worden met de gedode mijten door het volk uit de raat getrokken. Na drie dagen kan de koningin de schone cellen weer beleggen, waarna de mannelijke larven voor het sluiten van de cellen de varroamijten maximaal kunnen wegvangen. Een kleine uitsparing in de rand van de broedbak dient gemaakt te worden om de elektriciteitskabel naar buiten te leiden. We hebben dit apparaat afgelopen jaar in een bijenvolk getest om na te gaan hoe de bijen op het inhangen van de Mite Zapper reageren en hoe eenvoudig de methode voor de imker is. We hebben geen tellingen gedaan aan het aantal gedode mijten.

CvH

Voor (1.) en na (2.) het onder stroom zetten.
3. De stekker

Honingsmokkel

Regelmatig kunnen we in de buitenlandse bijenbladen lezen over illegale importen van honing. Vooral in het American Bee Journal wordt er vaak gerapporteerd over Chinese honing die illegaal via omwegen naar de Amerikaanse markt wordt doorgesluist en voor lage prijzen gedumpt. Dit tot grote ergernis van de Amerikaanse honinghandel. Zelfs in de Washington Post werd melding gemaakt van illegale importen van Chinese honing door malafide honinghandelaars. Het is niet de eerste keer dat er zeer hoge boetes werden

opgelegd voor import van hele scheepsladingen die in andere landen, zoals de Filipijnen en Thailand, zijn witgewassen. Omdat de prijs van Chinese honing een van de laagste is van de wereld worden er steeds weer pogingen gedaan om grote partijen van andere douanepapieren te voorzien waarmee de oorsprong gewist wordt. Voor de landen waar dit 'omkatten' plaatsvindt is genoemde praktijk ook zeer nadelig omdat er bij hun legale uitvoer dan ook vaak vraagtekens gezet worden. Niet alleen in de VS maar ook in

Duitsland en Frankrijk zit men nu op het vinketouw. Niet alleen de echtheid is hierbij een punt van grote zorg. Ook wordt vermoed dat er suikerstroop (maltose) wordt toegevoegd en over het HMF-gehalte worden ook vragen gesteld. Vooral in Frankrijk is men alert omdat door de lagere honingproductie van afgelopen jaren de vraag naar buitenlandse honing groeit. Ook honing uit een aantal Oost-Europese landen wordt soms verdacht vanwege de echtheid. Pollenanalyse van de honing biedt dan meer informatie over de

oorsprong van de honing. Een nieuwe techniek die ontwikkeld werd voor de ruimtemissie naar Mars om bepaalde koolstofisotopen te meten is nu aangepast voor het meten van verschillende koolstoftypen in honing. Vervalsingen als hiervoor omschreven kunnen hiermee goed vastgesteld worden. Misschien is e.e.a. ook wel een aandachtspunt voor ons land. Zoals bekend wordt meer dan 90% van de honing die we consumeren geïmporteerd.
CvH

Nog meer wilde honingbijen

Eik

We kregen heel snel reacties op het bericht in het aprilnummer over het volk in de holle acacia in Doetinchem. Jurgen Foortjes uit Almelo zag in 2010 een zwerm intrekken in een wilg op Walcheren; het volgende jaar was die wilg nog steeds bewoond, zie foto hiernaast.

Gerrit Fokkema uit Leeuwarden meldt dat daar al zeker 10 jaar in een ongebruikte dakschoorsteen bijen

wonen, waarschijnlijk nazaten van bijen op zijn eigen stand daar in de buurt. De schoorsteenbijen zwermen ieder jaar naar hartelust.

Ellen Winkel uit Kerk Avezath weet van een boom met in een holte hoog boven de grond op het Landgoed Thedinghsweert in haar dorp. Vorig jaar

woonde daarin een volk dat later verdween, maar ook dit jaar trok er weer een zwerm in.

Conchita de Roba Cortada ontdekte vorig jaar een volk hoog in een holle eik op Landgoed Verwolde in Laren (Gld.). Het heeft de winter overleefd en vliegt nog steeds in en uit, zie foto links.

Wilg

De lezer schrijft

Mijmeringen over 'de Verdwijnsiekte'

Het is 4 maart 2013, een graad of 10 en heerlijk zonnig. De eerste dag dat mijn bijen even goed de kast uit kunnen. Wederom verkeren al mijn volken zo op het eerste gezicht in blakende gezondheid. Ze vliegen druk en komen al met stuifmeel thuis, de dekplanken zijn warm, dus er zal inmiddels wel een broednest zijn. Ik zeg bewust; wederom, omdat ik nog nooit volken met 'de verdwijnsiekte' gehad heb. Op tv en in de kranten is men druk bezig om een oorzaak voor die verdwijnsiekte aan te wijzen en een oordeel te vellen. Als gif de boosdoener is, waarom heeft de ene imker er dan wel last van en de andere in hetzelfde gebied niet? Hetzelfde geldt eigenlijk als ziekte de oorzaak zou zijn; de darren vliegen van volk naar volk en ziektes zouden iedereen moeten treffen, toch? Hier in Jelsum, vlak boven Leeuwarden, hebben mijn bijen een mooie bijenweide. Als ze voor het

eerst de kast uitkomen, zoals vandaag, bloeien er massa's sneeuwklonnes en krokussen. Daarna komt de wilg, het fruit, de paardenbloem, kortom als het goed weer is hebben mijn bijen niks te klagen en is er voldoende dracht en een gevarieerd aanbod van stuifmeel. Deze gevarieerde voeding, samen met een adequate varroabestrijding, zorgt er mijns inziens voor dat de volken gezond zijn en dus voldoende gezonde winterbijen kunnen produceren in de nazomer. In mijn beleving hebben de problemen niet te maken met een verdwijnsiekte. De winterbijen die er hadden moeten zijn om het volk de winter door te halen, zijn er gewoonweg niet. Het handje vol bijen dat overblijft is een te klein volkje. Ik zorg er met een vorm van darrenraatmethode voor dat ik het gehele seizoen de varroamijt in toom houd. Daarnaast gebruik ik mierenzuur o.a. na de zwermverhinderend als een deel

van het volk zonder koningin zit en geen honing haalt.

Ik zet vraagtekens bij de toepassing van oxaalzuur in de winter. Volken bedruppelen met een organisch zuur op een moment dat ze geen kant op kunnen stuit mij tegen de borst. Alleen de versterking van de winterzit al. Het mierenzuur wordt tenminste toegepast op momenten dat het volk kan ventileren en desnoods naar buiten kan.

Ik vraag mij af of gezonde volken ook onderzocht worden op de aanwezigheid van gifstoffen, het zou zomaar kunnen dat hier dezelfde concentraties gevonden worden, zonder dat deze volken er aan doodgegaan zijn. Zomaar even wat gedachten, aan het papier toevertrouwd op een mooie voorjaarsdag in maart.

Mensen die geïnteresseerd zijn in mijn methode: <http://dl.dropbox.com/u/68269047/diversen/Bijensterfte.doc>

Wim Hoogendam, Jelsum

Bijen en maisstuifmeel

In Nederland wordt heel wat (voeder)mais geteeld, evenals in grote delen van de rest van Europa, vooral in landen die ook veel bijenvolken hebben. Hoewel deze plant een windbestuiver is, wordt het stuifmeel wel door honingbijen verzameld. Hoe goed of slecht is dat eigenlijk? Wat is hierover uit onderzoek bekend?

Tjeerd Blacquièrre en Coby van Dooremalen, Bijen@wur

Bloeiende aar van maïs. Foto Henk van der Scheer

Is maisstuifmeel wel goed voedsel voor bijen en bijenlarven, los van de vraag naar mogelijke effecten van genetische modificatie of het gebruik van neonicotinoïden bij dit gewas? Genetisch gemodificeerde maïs wordt in Nederland niet verbouwd (niet toegelaten), en per 1 december 2013 wordt het gebruik van neonicotinoïden in zaadcoating van maïs opgeschort. Wat zegt de wetenschappelijke literatuur over maisstuifmeel als voedselbron voor honingbijen?

Essentiële aminozuren

Stuifmeel is voor bijen de enige bron van eiwit, noodzakelijk voor de groei. Naast eiwit (en de eiwit-bouwstenen: de aminozuren, waarvan er een stuk of 20 bestaan), bevat stuifmeel ook vetten, oliën, vitaminen en mineralen. Bij sommige plantensoorten zitten er ook koolhydraten in, zetmeel bijvoorbeeld. Het zijn de jonge bijen (tot 8 à 10 dagen oud) die stuifmeel eten, en ook wel de oudere larven. Voedsterbijen eten tot wel 6,5-12 mg stuifmeel per dag, om daaruit veel eiwitrijk voedersap voor de larven te maken. Een

bijenvolk haalt 10 tot 55 kg stuifmeel per jaar binnen. Belangrijk voor de voedingswaarde voor de bijen is het eiwitgehalte en ook uit welke aminozuren dit eiwit is opgebouwd. Net als mensen moeten bijen sommige aminozuren via hun voedsel binnenkrijgen omdat ze die zelf niet kunnen aanmaken. Voor bijen zijn er 10 van dergelijke essentiële aminozuren, die in een bepaalde verhouding in het dieet moeten voorkomen. Het aminozuur dat relatief het minst voorhanden is, beperkt het groei- en ontwikkelingsproces doordat dan ook de andere negen, wel beschikbare, aminozuren niet kunnen worden benut voor de vorming van eiwit.

Klassiek onderzoek

Stuifmeel van paardenbloem of zonnebloem bijvoorbeeld, bevat weinig tot geen tryptofaan en methionine, twee essentiële aminozuren. Bijen kunnen dus niet opgroeien op alleen zonnebloem- of paardenbloemstuifmeel. De meeste stuifmeelsoorten leveren echter wel alle essentiële aminozuren. Veel informatie

over de eiwit- en aminozuurbehoefte is bij elkaar gebracht door dr. A. P. de Groot van de Universiteit van Utrecht; diens proefschrift uit 1953 is dé klasieker en wordt nog steeds veel geciteerd. Daarnaast heeft dr. Anna Maurizio, ook in de 50-er jaren, veel stuifmeelsoorten onderzocht op hun voedingswaarde voor bijen. Zij deelde ze vervolgens in in drie categorieën: slecht, gemiddeld en goed, op grond van de levensduur van de bijen en de ontwikkeling van de voedersapklieren.

En maisstuifmeel?

Maisstuifmeelkorrels zijn vergeleken met ander stuifmeel erg groot (figuur 2). Maisstuifmeel bevat redelijk veel koolhydraten, in de vorm van zetmeel. Maurizio deelde mais in bij 'gemiddeld tot goed'; zij vond een redelijk goed effect op de ontwikkeling en levensduur van bijen. Toch staat stuifmeel van mais vaak bekend als laag in eiwitgehalte. Het blijkt dat dit tussen cultivars erg kan variëren: tussen 15% (Somerville, 2005, Stace 1996) en 26% (Höcherl et al., 2012), dus ook wat dat betreft van gemiddeld tot goed.

Höcherl en coauteurs deden onderzoek naar groei en levensduur van bijen op een dieet van alleen maisstuifmeel, vergeleken met een dieet van gemengd stuifmeel. Het bleek dat voedssterbijen die alleen maisstuifmeel kregen, hun larven toch goed tot volwassen bij konden opkweken. Maar per opgekweekte bij hadden ze wel twee keer zoveel maisstuifmeel nodig als van een mengsel van verschillende soorten stuifmeel. Dit zou kunnen komen door het iets lagere relatieve gehalte aan histidine (ook een essentieel aminozuur). Maisstuifmeel bevat overigens wel alle essentiële aminozuren, en ook nog in redelijke onderlinge verhouding. Maar de levensverwachting van de maisbijen bleek zes dagen korter, dus ondanks het goede eiwitgehalte ontbrak er wel iets aan het alleen-maisstuifmeeldieet.

Halen bijen maisstuifmeel?

Vaak wordt gedacht dat stuifmeel van windbestuivers, zoals mais, minder geschikt als voedsel en minder aantrekkelijk voor bijen is, maar dat hoeft helemaal niet. Eikenstuifmeel is voor bijen een rijke voedselbron, en ook maisstuifmeel wordt veel verzameld. Uit een overzicht van 114 studies bleek mais zelfs in meer dan de helft van die studies tot de vijf meest gehaalde soorten te behoren. Deze plant scoorde daarmee het hoogst. Kortom maisstuifmeel behoort in Europa tot het door honingbijen meest verzamelde stuifmeel (Keller et al., 2005, samengevat in Bijennieuws 8 door J. van der Steen, 2008).

In sommige gevallen (Frankrijk) was wel 40-60% van het binnenkomende stuifmeel afkomstig van mais. Ook uit de VS en uit Griekenland zijn hoge percentages bekend.

Figuur 2. Stuifmeelkorrel van mais. Maisstuifmeelkorrels behoren tot de grootste onder de grassen (70-90 μm) en zijn eivormig. De kiemopening is klein en de rand een beetje verhoogd (hier niet in beeld). Het oppervlak is bedekt met kleine uitsteekseltjes, en de korrel heeft een bleekgele kleur. Foto J. Kerkvliet

Gunstig of ongunstig?

In de Nederlandse enquête over wintersterfte van het NCB/COLOSS van 2012 konden imkers aangeven of er veel mais in hun omgeving groeide, dus of ze vermoedden dat mais een aandeel had in de voeding van hun bijen (Van der Zee en Pisa, 2013). Getalsmatig bleek er enig verband tussen mais in de buurt en wintersterfte. Dat zou kunnen betekenen dat maisstuifmeel ongunstig werkt, maar het kan net zo goed betekenen dat imkers die sterfte hadden, denken dat het met mais te maken heeft gehad. Terecht wijst Romee van der Zee op deze mogelijkheid.

Voorlopige conclusie

Mais heeft bij veel imkers een negatieve gevoelslading. In hoeverre is dit hard te maken? Höcherl en coauteurs (2012) deden een uitspraak die ons deed denken aan een verkiezingsleus van Helmut Kohl, "Besser Kohl als gar kein Gemüse" met: "Besser Mais Pollen als gar kein Pollen". Waarschijnlijk is een maismonocultuur niet echt een feestdis voor honingbijen, zoals een rijke bloemenweide of een koolzaadveld, maar het is beter dan een lege maag. Mooie bloemenstroken zouden bij een maismaaltijd een welkom toetje zijn. Tot nu toe is niet goed vast te stellen wat het voor- of nadeel van maisstuifmeel voor honingbijen is. Duidelijk is wel dat bijen mais niet mijden, en dat het daardoor een factor van belang is geworden.

Bronnen: Zie www.bijenhouders.nl > actueel en media > tijdschrift bijenhouden > aanvullingen augustus.

Dit artikel is een samenvatting van een door de auteurs geschreven en aan een wetenschappelijk tijdschrift aangeboden uitgebreider artikel.

Mail van de voorzitter

Vakantiewerk

Op de zonovergoten maandagmiddag van 8 juli maakte ik, vergezeld van medebestuurder Wouter Schouwstra, mijn opwachting in het conferentiedeel van het complex New Babylon in Den Haag. Op uitnodiging van staatssecretaris Sharon Dijksma (EZ) werd een vervolg gegeven aan het debat van 23 april over de heersende problemen met de (honing)bij. Lees het verslag van Tineke Brascamp er nog eens op na in *Bijhouden* (nr. 4 – juni). Ongeveer 90 betrokkenen waren aanwezig. Dat het een 'stevige' middag zou worden stond al vast. De bijen-

problematiek is lastig, niet eenduidig en omgeven door emotie. Veel mensen, ook niet-bijhouders, zijn begaan met het lot van deze nuttige insecten. Ik vertel u niets nieuws.

De conclusie van het aprildebat had Dijksma omgezet in het voorstel 'Actieprogramma Bijengezondheid'. Het omvat vier pijlers:

1. Gewasbeschermingsmiddelen;
2. Ziekten en plagen onder bijen;
3. Voedselaanbod en biodiversiteit;
4. Professionaliteit imkerij.

Betrokken partijen was gevraagd oplossingen aan te dragen voor een of meer pijlers in de vorm van concrete acties, inclusief personele en financiële inzet. Dat laatste is geen sinecure in een tijd waarin geldbronnen lijken opgedroogd. Toch brachten 25 sprekers de nodige ideeën en werd bereidheid uitgesproken om met elkaar tot een oplossing te komen, soms met een financiële toezegging. Boeiend en nuttig, al die – vaak tegenstrijdige – meningen van de betrokkenen op één (lange) middag. Evenals in april mocht ik het spits afbijten. In de voorgeschreven vijf minuten heb ik mij vooral toegelegd op punt 4, de professionaliteit van de imkerij, aanhakend op de visie in ons Deltaplan 'Duurzame en vitale bijenhouderij in Nederland' van 2009, dat we aan toenmalig landbouwminister Verburg hebben aangeboden. Dat punt is toen niet opgepakt. Mijn pleidooi richtte zich op het aanstellen van een professionele voorlichter voor minimaal vijf jaar: een vraagbaak voor alle imkers, die gaat werken aan een programma om de bekendheid van de imkers op een nog hoger en actueel peil te brengen. Mijn tweede punt was verbetering van de bijenweide, vooral gericht op een doorlopende stuifmeelvoorziening, opdat de ontwikkeling binnen de volken niet stagneert. Voor de financiering reken ik op andere partijen. Het is in ons aller belang dat de bijenhouderij haar rol kan blijven vervullen in het land.

Acties per pijler

Na afloop werden aan de vier pijlers de sprekers/organisaties toegewezen die samen met een moderator te nemen acties vaststellen. De NBV is met drie bestuursleden betrokken bij drie van de vier pijlers: 2 (ondergetekende), 3 (Aat Rietveld) en 4 (Wouter Schouwstra). Voor eind augustus moeten er resultaten worden opgeleverd. Voldoende werk in de vakantieperiode dus. Ik houd u op de hoogte!

Jan Dommerholt, voorzitter NBV, juni 2013

Najaar: planttijd

Bloembollen voor blijde bijen

Dit najaar is er een bijzonder bloembollenpakket voor bijen verkrijgbaar bij tuincentra. Door het planten van deze geselecteerde bloembollen creëer je niet alleen een bloeiende lentetuin maar lever je ook een positieve bijdrage aan de bijenpopulatie in Nederland. In het voorjaar trekken de bloeiende bollen namelijk bijen aan. Het pakket is mede op advies van de Nederlandse Bijhoudersvereniging (NBV) samengesteld en bevat een mix van lentebloeiers die de tuin van februari tot half juni kleur geven en bijen lokken.

Biodiversiteit

Het bijenpakket bestaat uit tachtig bloembollen van zes verschillende soorten die op advies van de NBV zijn geselecteerd. De Crocus, Sneeuwroem (*Chionodoxa*), Blauw druifje (*Muscari armeniacum*), Botanische tulp (*Tulipa linifolia*), Anemone blanda en Bulgaarse ui (*Nectaroscordum*) produceren namelijk relatief veel nectar en stuifmeel. Die zijn beide van vitaal belang voor het welzijn van bijen. De bollen verwilderen en komen dus elk voorjaar automatisch weer tot bloei. Zo wordt met de bollenmix een blijvende bijdrage gegeven aan een gezonde bijenpopulatie. Ook de variatie in bloemen (biodiversiteit) en de gespreide bloeiperiode van bijna vijf maanden wordt door bijen zeer op prijs gesteld.

Bollen planten

Het planten van bloembollen is een eenvoudig klusje en kun je het beste in oktober of november doen. Graaf een plantgat en plant de bloembollen met het puntje omhoog. Hoe diepte van het plantgat hangt af van de bolsoort. De vuistregel is: plant de bloembol drie keer zo diep als de hoogte van de bol. Geef na het planten water en vanaf februari verschijnen de eerste bloemen voor blijde bijen. Bij een buitentemperatuur van ongeveer 9 graden Celsius worden bijen, na een winter in rust te zijn geweest, weer actief en gaan op zoek naar nectar en stuifmeel.

Het bijenpakket is vanaf september voor een adviesverkoop-prijs € 9,99 verkrijgbaar bij diverse tuincentra en de Nederlandse BijhoudersVereniging via www.bijenhuis.nl of per email bijenhuis@bijenhuis.nl. Leverancier is JUB uit Noordwijkerhout.

Bulgaarse ui

Blauw druifje

Spuitschade in 2012 viel mee

Aat Rietveld en Henk van der Scheer

De Werkgroep 'Bestuivende insecten en gewasbeschermingsmiddelen en biociden' komt jaarlijks eenmaal bijeen om de meldingen van spuitschade over het afgelopen jaar te inventariseren en te bespreken. Dit jaar gebeurde dat op 25 januari. De NBV neemt altijd deel aan dit overleg dat een voortvloeisel is van wat voorheen de spuitschadecommissie werd genoemd. Zo kan ze een bijdrage leveren aan een voor bijen veilig gebruik van de in de land- en tuinbouw gebruikte middelen.

De meldingen

In 2012 kwamen er 22 meldingen binnen bij de Nieuwe Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA). Daarvan zijn er 19 in onderzoek genomen; 3 meldingen bleken niet geschikt voor verder onderzoek. In 13 gevallen kon na onderzoek geen oorzaak worden vastgesteld: in de bijen werden geen werkzame stoffen van gewasbeschermingsmiddelen aangetoond. In 4 gevallen werd geconcludeerd dat het Chronisch-Bijenverlamingsvirus (CBPV) waarschijnlijk de veroorzaker was. In 1 geval was er waarschijnlijk sprake van opzettelijke vergiftiging, maar kon geen dader worden achterhaald. In 1 geval was er mogelijk sprake van bijensterfte door de toepassing van MCPA, een herbicide, maar handelde de toepasser niet in strijd met de voorschriften. Verder is er in 2012 een incident geweest met het middel Nocturn (bevat de werkzame stof pyridalyl). Dit middel werkt tegen rupsen en mag gebruikt worden in niet-grondgebonden, bedekte teelten van rozen en van vruchtgroenten van *Solanaceae*. Denk aan aubergine. Van Nocturn zijn partijen op de markt geweest die vervuild waren met de werkzame stof fipronil. Oorzaak daarvan waren fouten bij de productie van het middel in de fabriek. In kassen is hierdoor sterfte van hommels opgetreden.

MCPA op grasland

MCPA wordt op grasland gebruikt ter

bestrijding van bloeiende paardenbloemen. Het is niet direct toxisch voor bijen, maar bekend is dat het de bij een geur kan meegeven waardoor deze niet meer wordt geaccepteerd in de kast. LTO zegt toe om in ieder geval in het project dat ze met de NBV hebben, aandacht te zullen besteden aan deze situatie. Er zijn alternatieven zoals Starane en Primstar. Mogelijk hebben deze middelen minder effecten op bijen. Ook moet er aandacht zijn voor het moment van toepassen, bij voorkeur niet toepassen als bijen actief vliegen, is het advies.

Herbeoordeling neonicotinoïden

Ook kwam ter sprake de herbeoordeling door de Europese voedsel- en warenautoriteit EFSA van de risico's voor bijen van zaadbehandelings- en granulaattoepassingen van de neonicotinoïden imidacloprid, clothianidine en thiamethoxam. Alle 22 Nederlandse toepassingen uit die groepen zijn in deze evaluatie meegenomen. EFSA identificeerde voor twee Nederlandse toepassingen een risico. Dat betreft de toepassing van clothianidine en van thiamethoxam in maïs. Voor de andere 20 Nederlandse toepassingen kon de Europese risicoanalyse niet worden afgerond, omdat voor deze toepassingen onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om een wetenschappelijke conclusie te kunnen trekken, dan wel er is nog geen Europees geharmoniseerd risicobeoordelingsmethodiek voor beschikbaar. Door het Ctgb worden de risico's voor erwten vergelijkbaar ingeschat als die voor maïs. Het Ctgb heeft de minister geadviseerd om op Europees niveau aan te dringen op

zo spoedig mogelijke actie. LTO gaat zich met name inzetten voor behoud van toepassingen die voor de sector belangrijk zijn en waar de risico's voor bijen beperkt zijn (suikerbieten, sla, kool, ui, bedekte groentegewassen). Zij voorzien dat bijvoorbeeld toepassingen van neonicotinoïden in gewassen die voor bijen aantrekkelijk zijn, verboden zullen worden. De Vlinderstichting geeft aan dat zij in principe vinden dat de discussie op een wetenschappelijk niveau moet plaatsvinden.

Gewassen aantrekkelijk voor bijen

Naar aanleiding van de herbeoordeling door het Ctgb van drie neonicotinoïden en fipronil op de risico's voor bijen zijn voor een aantal middelen aanvullende beperkende gebruiksvoorschriften opgesteld. Daarin worden onder andere beperkingen voorgeschreven voor het zaaien of planten van voor bijen aantrekkelijke gewassen na gebruik van middelen op basis van neonicotinoïden in voorgaande teelten. Die lijst zal jaarlijks worden besproken en zodoende aangepast. Opgemerkt werd dat groenbemesters moeten worden aangemerkt als voor bijen aantrekkelijke gewassen, maar dat ze zonder restricties kunnen worden geteeld als ze ruim vóór de bloei worden ondergewerkt.

Melden bijensterfte

Bijensterfte kan vanaf 1 december 2012 gemeld worden via nummer 0800-0488 en via postbus info@vwa.nl of via de website van de NVWA. Zie ook de vermelding over spuitschade op de NBV-site onder het kopje Bijenwerk. Zie ook de achterzijde van Bijenhouden.

Europese besluitvorming

In de loop van 2013 kwamen de EU-landen tot tweemaal toe niet met een gekwalificeerde meerderheid tot het besluit om de genoemde toepassingen van clothianidine, imidacloprid en thiamethoxam te verbieden. Daarop besloot de Europese Commissie tot een verbod van deze toepassingen gedurende twee jaar met ingang van 1 december a.s.. De andere toepassingen van de drie neonicotinoïden en de toepassingen van de overige neo's worden in een later stadium beoordeeld.

Agenda

(uitgebreide informatie bij onderstaande items vindt u terug op onze website)

Elke zondag Enschede

(tot 27 oktober) Het Koetshuis in het Ledeboerpark is van 13.30-16 u geopend. Elke derde woensdag van de maand, t/m oktober, is er voor imkers van 19.30-21.30 u een bieproat-avond. Inl.: Paul Oostrom, t 053-4772804, e peoostrom@home.nl.

Het gehele jaar Weert

Natuur- en Milieucentrum 'De IJzeren Man', Geurtsvenweg 4, is het hele jaar open. Inl.: t 0495-524893, e info@natuurenmilieucentrumweert.nl, i www.natuurenmilieucentrumweert.nl

3 augustus Zuidlaren

29e Markt van Melk en Honing, met 80 standhouders, van 10-16 u op de Grote Brink. Tevens honingkeuring door het Zuidlaarder Bijkersgilde, demonstraties, live muziek en terras, jeugdactiviteiten en honingproeverij. Inl.: t 050-4095792 of m 06-53850460.

4 augustus Deurne

Openhuisdag van 13-16.30 u. Op het terrein van Natuur- en Milieucentrum 'de Ossenbeemd' aan het Haageind 3. Inl.: t 0493-317728, e j.berkers16@chello.nl

7 augustus Epe

Bijen- en natuurmarkt voor honing, bijenvolken en imkerartikelen, m.m.v. veel natuurverenigingen, van 08.00-12.30 uur, bij het gemeentehuis. Inl.: B. Caljé, t 0578-610786, e Britt@calje.eu of mw. H. van Niersen, t 0578-621764.

10 augustus Zutphen

Honing- en milieumarkt van 9-16.30 u op de Houtmarkt. Inl.: Willem Velberg, t 0575-51 56 46, m 06-81232898, i www.bijenstandwillemvelberg.mysites.nl

11 augustus Heinsberg (D.)

10.00-16.00 u, dr. Pia Aumeier: Varianten der Spätsommerpflege. Toegang gratis, wel aanmelden: e imkerverein-heinsberg@gmx.de. U krijgt dan persoonlijk een uitnodiging via de mail.

24 augustus Renkum

Locatie Ommuurde Tuin (Kortenburger), 10.30-17.00 u. O.a. natuurlijk imkeren, natuurbouw kasten, omgaan met varroa en de imme in het landschap. Inl.: m 06-45545084,

e wvangrasstek@planet.nl, i www.bdimkers.nl

24 augustus Nordhorn (Duitsland)

Nederlands-Duitse studiedag door projectgroep NoN-Bijeen, zie pagina 28.

31 augustus Drachten

Bijenmarkt van 10-16.30 u op het Museumplein t.o. de Beleef Bibliotheek. Voorlichting over bijenhouden, honingslingeren, kaarsen maken en observatiekast.

Videopresentatie in het Museum. Verkoopstands met imkermaterialen, honing, jams, klein fruit, kruiden, kaas en meer.

Inl.: Henk Koers, t 0512-531925, e hendrikkoers@planet.nl.

7 september Stadskanaal

Honing- en natuurinformatiemarkt op de Leer- en Doemarkt te Stadskanaal.

Inl.: Gé Hoogerwerf, t 0599-212913, e gehooogerwerf@zonnet.nl

21 september Bussum

Honing- en natuurmarkt van 10-16 u, aan de Huizerweg 49H.

Inl.: e leadegraaf@kpnplanet.nl of e sterkellie@gmail.com.

21 september Ugchelen

Honing-, Natuur- en Hobbymarkt, 10.30-16.00 u in en rond Dorpshuis 'Ugchelens Belang', Bogaardslaan 81, 7339 AN. Tevens verkoop imkermaterialen.

Meer informatie en fotoimpressie op www.imkers-apeldoorn-ugchelen.nl en www.ugchelen.org/honingmarkt

Inl./opgave kraamuur: Nolly Spijkerman-Verbeek, t 055-5346430, e spijkerbeek@chello.nl

21 september Wageningen

Bijeenkomst NBV hoofdbestuur en groepen, in het Bijenhuis, aanvang 10.00 u.

22 september Amsterdam

Feest! 100 jaar Amsterdamse Vereniging ter Bevordering van de Bijenteelt (AVBB). Vanaf 12.00 uur markt met bijen- en andere groene natuurproducten uit het Bijenpark, Ivo de Wijs neemt het eerste exemplaar in ontvangst van ons jubileumboek en onthult een groot bijenhotel, bedacht en gemaakt door leerlingen van het Calandryceum.

Voor routebeschrijving zie: www.bijenpark.nl (let op: route naar het Nieuwe Bijenpark!). Inl.: i.ruijter@versatel.nl

28 september Eerbeek

105e Bijenmarkt van 10-15 u bij Grand Café 'De Korenmolen', Kanaalweg 3. Verkoop (Ned.) honing, bijen en imkermaterialen, tevens stands over natuur en biologische producten.

Inl.: Jan van Putten, t 055-5051438, e secretaris@imkersverenigingeerbeek.nl of Ton Fleur, t 0313-653208, e voorzitter@imkersverenigingeerbeek.nl

29 september t/m 4 oktober Kiev

Het 43ste Apimondia Internationaal Congres en ApiExpo wordt in de hoofdstad van de Oekraïne gehouden. e http://apimondia2013.net/become-delegate-apimondia-2013.html

9 november Beilen

Studiedag NBV

16 november Horst

Studiedag NBV

23 november Breda

Studiedag NBV

Vraag & aanbod

Te koop: heidehoning-kolbtoestel (regina). Beweegbaar plateau, ± 148 beweegbare pinnen. t 0543-476338 (Aalten), e imker.tehennep@gmail.com

Te koop: honing per 20 kilo: acacia-, linde-, bloemen- en korianderhoning van zeer goede kwaliteit, voldoende voorraad. Imkerij Het Korfje, t 0529-483585 (Nieuwleusen), e info@hetkorfje.nl.

Bezoekerscentrum Imkerij Immenhof. Dit omvat een imkerij, wijngaard, tuinen, expositieruimte met permanente expositie, terras en plantenverkoop. Een uniek en gezellig uitstapje voor uw vereniging, familie of bedrijf. Voor meer info: i www.imkerij-immenhof.nl of t 024-35 84 543. Gonne en Marcel Hallmans, Rijksweg 224, Molenhoek/Heumen.

Familieberichten

Op 5 juni 2013 is ten gevolge van een zweefvliegongeval ons gewaardeerde lid

BAS BORM

overleden in de leeftijd van 46 jaar.

Bas heeft in 2012 de basis cursus Bijhouden gevolgd bij de Imkersvereniging Helmond e.o. Momenteel volgde hij de vervolgcursus. Bas was een fanatiek en begenadigd imker. Hij was leergierig en na een eerste korte uitleg snapte hij al wat er van hem en de bijen verwacht werd en hoe hij dat het beste kon doen. Opvallend was dat hij geen angst had voor bijen en/of bijensteken. Al vanaf het begin nam hij de ramen uit de kast zonder handschoenen. Het ging hem dan ook steeds goed af. Hij was alom aanwezig, mede door zijn spontaniteit en gulle lach.

We zullen in Bas een goede imker missen, zowel als verenigingslid als als mens.

Bestuur en leden,
Imkersvereniging Helmond e.o.

Op 22 juni 2013 is ons gewaardeerde lid

WIM STRIJBOSCH

overleden in de leeftijd van 79 jaar.

Wim was een gepassioneerd imker, met sterke eigen visies op het imkergebeuren. Hij was sterk betrokken bij de natuur. Daarom had hij een volkstuin. En door het volkstuinwerk kwam hij in aanraking met de wereld van de insecten, met name de honingbij. Op latere leeftijd ging hij bij "Imkersvereniging Helmond e.o." een beginnerscursus volgen. Op de ledenvergaderingen, ongeveer 7 keer per jaar, was hij meestal aanwezig, met name omdat er dan ook een imkerthema werd besproken. Ook was hij actief in de "Werkgroep Bijenhal, -tuin en -plein". Op onze jaarlijkse "Natuurmarkt Helmond" was hij jaarlijks één van de helpers. Kortom: een betrokken lid en dat tot het laatst van zijn leven.

Bestuur en leden,
Imkersvereniging Helmond e.o.

Op 30 mei 2013 is op 92-jarige leeftijd overleden ons lid

FONS BUYS

Sinds 1965 was Fons lid van onze bijenhoudersvereniging, toen nog St. Ambrosius Ossendrecht-Woensdrecht. Hij was zeer betrokken bij het leven van de bijen en alles wat daarmee samenhangt.

Jarenlang reisde hij mee met de bijen naar het koolzaad in de Flevopolder.

Fons was een man van weinig woorden, een vakman in het houden van bijen.

Wij wensen zijn familie veel sterkte toe met het verwerken van dit verlies.

Bestuur en leden
Bijenhoudersvereniging de Wal van Brabant,
Bergen op Zoom

Op 19 mei 2013 overleed de heer

MARINUS VAN BRUMMEN.

De heer Van Brummen bereikte de leeftijd van 82 jaar.

Hij was tot 2010 actief imker; de laatste jaren liet hij zich assisteren in verband met een allergie voor bijensteken. Hij was lid van de NBV- afdeling Steenwijk e.o..

Op 1 januari 1989 trad hij toe tot het hoofdbestuur van de toenmalige VBBN.

Ruim een jaar later vervulde de heer Van Brummen tevens de rol van groepsvoorzitter van de VBBN-groep Overijssel-West, een groep die dat jaar was ontstaan door samengaan van de VBBN-afdelingen in het zuiden van Salland en Gelderse VBBN-afdelingen in de nabijheid. Februari 1995 legde de heer Van Brummen beide functies neer, daartoe gedwongen door ziekte.

Zowel in het hoofdbestuur als in de groep bestond grote waardering voor zijn rustige, bedachtzame manier van probleemoplossing, zijn vriendelijke omgang met ieder, criticus of medestander.

Hij ruste in vrede.

Bestuur en leden, afd. Zwolle/groep Overijssel-West

Cursus BD-imkeren

Middenbeemster

Cursus biologisch-dynamisch imkeren 'Zorg voor de bij', met leraar Albert Muller, 8 lessen € 95,- (medewerkers rafaelstichting gratis), vrijdagmiddag/-avonden). Start vr. 13 septem ber, "Breadablick", Bamestraweg 2, 1462 VP Middenbeemster; laatste les 20 december.

Daarna volgt logisch de praktijkcursus, met de Einraumboute in april (vroeg en late mid-daglessen).

Inl. Arnoud Sap, m 06-15024376

e a.sap@breadablick.nl

Korfvluchten

Houten

In samenwerking met gastheer Henk Vernooij en vlechtmeester Rinus van Ewijk organiseert de NBV afd. Utrecht een cursus van 7 lessen, waarin met een beetje doorzettingsvermogen een kieps gevlochten kan worden.

Lessen op dinsdag 20.00 u, 1e les 22 oktober, laatste les 3 december, in de bijenschuur aan de Odijkseweg 68, 3994 AT Houten.

Kosten € 80 per cursist, incl. vlechtaald en materialen (stro en rotan).

Opgave via e-mail: kraakman-han@hetnet.nl

Le Coq Banni, Frankrijk

(nabij de Belgische grens) Overdag les, 's avonds lezingen. Van 15-22 september 2013, kosten € 650 incl. vol pension, verblijf en materiaal. Inl.: Wim van Grastek, m 06-45545084, e wvangrastek@planet.nl

Middenbeemster

De eerste donderdag van januari 2014 van 19.00-22.00 u. Locatie: 'Breadablick', Bamestraweg 2, 1462 VP Middenbeemster, Docent is Baldi Dekker, 8 lessen € 85,-. Inl. Arnoud Sap, m 06-15024376 e a.sap@breadablick.nl

Rogge maaien, dorsen en op schoven zetten volgens oude traditie

Ergens in Nederland

Planning eind juli/begin augustus; Inl.: Wim van Grastek, m 06-45545084, e wvangrastek@planet.nl.

Nu opgeven voor bestuivingscursus

Begin oktober 2013 start een nieuwe bestuivingscursus in het Praktijkcentrum Bijenteelt 't Zoemhukske te Horst, gelegen in het tweede tuinbouwgebied van Nederland. De cursus is op 7 zaterdagen van oktober tot einde april, en wordt gegeven door bijenteeltleraar Joep Verhaegh en Christ Smeekens, oud-voorlichter bijenteelt en bestuiving. Beiden zijn ervaren bestuivingsimker en lid van de NBV-bestuivingscommissie.

Vakken en excursies

De onderdelen zijn: bloembiologie, bestuiving op maat, de ideale bestuivingskast, bijen en andere bestuivende insecten, gewasbescherming, open en bedekte teelten, bestuiving in de natuur, combi-bestuiving van bijen met andere bestuivers en bedrijfsmatige aspecten van een bestuivingsimkerij.

Het onderdeel 'vitale bijen' behandelt alle aspecten die bepalen hoe de bestuivingsimker altijd over duurzame bestuivingsvolken kan beschikken. Cruciaal is geïntegreerde varroa-bestrijding jaarrond, met toepassing van het juiste middel op het juiste moment. Zo beperk je de mijtendruk tot een minimum. Workshop met demonstratie van effectieve behandelmethodes.

Ook worden praktische methoden aangereikt voor het jaarlijks eenvoudig kweken van nieuwe, vitale bestuivingsvolken. Gerenommeerde Nederlandse bestuivingsimkers geven enkele gastlessen.

Met veel excursies naar bedrijven in de buurt met diverse open en bedekte teelten, waar bijen worden gebruikt voor bestuiving.

De cursus verschaft achtergrondinformatie voor imkers die bestuivingsvolken verhuren of dat van plan zijn. Hij is ook erg interessant voor bijenteeltleraren en imkers die zich breed wil oriënteren omtrent de duurzame, bestuivende bij.

De kosten voor deelname bedragen € 295,- p.p. Voor meer info zie www.bijenhouders.nl en www.zoemhukske.nl

Opgave vóór 15 september bij Joep Verhaegh, t 077-3983424, e jjp.verhaegh@hetnet.nl

Na de bestuurswisseling tijdens de afgelopen ALV is met een etentje afscheid genomen van Eva Schild en Rob Nijman, die zich als hoofdbestuurslid beiden lange tijd voor de NBV hebben ingezet. Foto Frank Moens

Ook geslaagd

Voor het examen Bijengezondheid van afgelopen voorjaar, slaagden ook Ilse Kuiper en Jan Piet Frens.

Lebbe | Sugar Specialties

Rafti | Sugar Solutions

Zoek het verschil

Op het eerste gezicht is er geen verschil te zien. Logisch, want het hele verschil zit in de voeding. We bieden een volledig gamma bijvoeding dat aan alle specifieke behoeften beantwoordt.

Haal de beste voeding voor uw bijen en hommels.

TRIM-O-BEE

- Benadert de natuurlijke voeding 'de nectar' van de bijen
- HMF concentratie is bij uitlevering lager dan 10 ppm
- Verschillende verpakkingsmogelijkheden

APIFONDA

- Voederpasta
- Klaar voor gebruik
- Verpakking: karton 5 x 2.5kg (64 x12.5kg)

Member of the Group SÜDZUCKER

Voor meer info:
www.tiensesuikerraffinaderij.com / Info@raftir.be

Geen koffie bij de Powerpoint

tekst Christ Smeekens en Kees Veldkamp
foto's Christ Smeekens

De auteurs bezochten namens de NBV samen Bosnië-Herzegovina en gaven voorlopige adviezen aan twee regionale bijenhoudersorganisaties.

Sinds 2011 heeft de NBV een samenwerkingsverband met twee van de tien bijenteeltorganisaties in Bosnië-Herzegovina. Dit zijn de Beekeepers Association Republica Srpska (UBA-RS) en de Savez Pcelara Unsko Sanskog Kantona (SPUSK). Er is in dat land geen overkoepelende bijenteeltorganisatie en ze wordt node gemist. Elk kanton heeft namelijk zijn eigen ministerie van landbouw, elk met eigen regels en wetten; er is geen nationaal/federaal landbouwministerie. Deze internationale samenwerking is een initiatief van de organisatie Agriterra, die ze ook financiert. Agriterra zorgt voor trainingen aan boeren waardoor ze zich beter gaan organiseren, en daardoor beter hun belangen kunnen behartigen.

Contacten

In het najaar van 2011 hebben Leendert van 't Leven en Kees Veldkamp, van de Commissie Internationaal van de NBV, in opdracht van Agriterra de eerst contacten gelegd met de twee bijenhoudersorganisaties daarginds. Zij peilden ter plaatse of een landelijke bijenteeltorganisatie daarginds mogelijk is. Bij die gelegenheid hebben zij namens Agriterra tien laptops en twee computers overhandigd aan de

imkerorganisaties, in de hoop dat de verschillende afdelingen daardoor beter gaan communiceren. Zomer 2012 kwamen vier vertegenwoordigers van de beide imkerorganisaties naar Nederland, om nader kennis te maken met de bijenhouderij hier. Deze delegatie bezocht onder andere het honingverwerkingsbedrijf de Traay in Lelystad, Bijen@wur in Wageningen, de NBV in Wageningen, 't Zoemhukske in Horst, de Floriade in Venlo en het Carnicateeltstation Kleverhille in Zeeuws-Vlaanderen.

Meer kennis broodnodig

Dit bezoek maakte duidelijk dat er in Bosnië-Herzegovina een groot gebrek is aan kennis over het belang van bijen voor bestuiving in de land- en tuinbouw. De bijenhouderij is er volledig gericht op honing. Vergoedingen aan imkers voor de inzet van bijenvolken voor bestuiving zijn daar totaal onbekend. Ook zijn er nauwelijks regels voor verantwoord gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Noch is men op de hoogte van de schade die door verkeerde toepassing aan bijenvolken kan ontstaan. Imkers kunnen er geen verhaal halen als zij spuitschade bij hun bijenvolken constateren.

Imkerpraktijk en tegenslagen

Er heerst een landklimaat. Na de doorgaans strenge winters is er een explosief, kort voorjaar. De hoofd-dracht acacia is meestal al in mei. Hierna volgt een droge, hete zomer die ongunstig is voor goede honingopbrengsten. Alleen in hooggelegen berg-gebieden is een goede opbrengst van zomerhoning mogelijk.

In het land zijn nauwelijks hobby-imkers. Er zijn veel bijenhouders met honderden volken die zich beroeps-matig richten op de honingproductie. Gemiddeld bezitten de imkers er meer dan 50 bijenvolken. Een deel van de volken houden ze in achterbehandelings-kasten op vrachtwagens. Wij bezochten een bijen-houder met vijf van zulke vrachtwagens, met daarop in totaal vijfhonderd volken.

De laatste jaren zijn de honingopbrengsten matig tot slecht. In 2012 werden ze beperkt door vorstschade aan de acaciabloemen. Door de vraag naar hardhout van acacia worden bovendien veel van deze bomen omgezaagd, waardoor de mogelijkheden voor een goede acaciahoningoogst kleiner worden.

Nagenoeg alle imkers werken met Carnicabijen, die daar hun oorsprong hebben. Enkele imkers hebben zich toegelegd op koninginnenteelt.

Soms plunderen beren bijenkasten leeg. Op de bijen-stand die wij bezochten had een beer van enkele bijenvolken vakkundig alle honing uit de kasten gehaald en opgegeten. De lege ramen had het dier achtergelaten. De imker slaagde erin om de ont-heemde bijen in een andere kast te herhuisvesten. Na enkele dagen kwam de beer terug en roofde op dezelfde manier weer een paar kasten leeg. Met drie boven elkaar gespannen schrikdraden rondom de stand kon de imker de beren vervolgens goed op afstand houden.

Zwermverhindering

Slechts weinig imkers doen aan zwermverhindering. De imkers die wij bezochten wachten in de zwermtijd de zwermen af, die ze dan gebruiken om nieuwe volken op te zetten. Niet meer dan ongeveer 30% van de volken zwermt. Veel imkers klimmen naarstig in de bomen om zwermen te scheppen. De imkers die wel zwermverhindering toepassen, behaalden veel hogere honingopbrengsten. Iedere weggevlogen zwerm betekent immers verlies van een emmer honing. Het verlies van bijenvolken door wintersterfte is gemiddeld 15%. Voor de bestrijding van varroa wordt vaak amitraz gebruikt. In toenemende mate past men met succes oxaalzuur toe.

Trainingen zonder koffie

Van 6 tot 14 december 2012 waren we daarginds om trainingen te verzorgen voor de imkers en de fruit-telers. Onze Powerpointpresentatie was in het Engels,

met een tolk erbij. Na deze inleiding maakten de aanwezigen druk gebruik van een vragenronde. Tot slot discussieerde men in groepen over vragen die wij bedacht hadden.

Deze bijeenkomsten waren georganiseerd door plaatselijke imkerverenigingen en fruittelers in het noordelijk deel van het land - meestal in onverwarmde zalen. Vermeldenswaard is ook dat op geen enkele locatie koffie verkrijgbaar was.

Ondanks dat en ook de vele sneeuw en zware vorst, waren er gemiddeld ruim 70 bezoekers aanwezig. De trainingen werden erg gewaardeerd en er waren veel vragen.

Tussendoor bezochten we tot twee keer toe een kantonale minister van landbouw, met wie we spraken over een betere regelgeving en controle bij het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, in relatie tot bijen. Ook beantwoordden wij vragen voor uit-zendingen van regionale tv-stations. Interviews over het belang van bijen voor de bestuiving in vooral de fruitteelt zonden deze tv-stations ook uit, waardoor ze hopelijk veel bijenkennis hebben verspreid.

Interne verdeeldheid

Als gevolg van de oorlog die er twintig jaar geleden heeft gewoed, is het land nog steeds erg verdeeld. De bereidheid van de diverse bevolkingsgroepen om samen te werken is zeer matig. Dit geldt ook voor de bijenteeltorganisaties, waardoor er ook voor een betere regelgeving voor imkers nog een lange weg te gaan is. Hoe we in de toekomst verder zullen samenwerken met de Bosniërs is ons nog niet geheel duidelijk. Zij dienen hun verzoeken tot steun in bij Agriterra; de NBV-commissie Internationaal bekijkt dan hoe we aan een dergelijk verzoek gehoor kunnen geven.

Banja Luka, landbouwuniversiteit

Imkeren met acht zintuigen Broedaflegger in mei

...Andree

Imkeren is veel werk, dat was het eerste wat ik leerde over het houden van bijen. En het klopt als een bus, dus vooruitplannen is een must: weten wanneer je wat klaar moet hebben. Dat geldt ook voor het aanleveren van de kopij van dit stukje. Tussen twee uitgaven noteer ik veel zaken en soms verwerk ik die al een beetje in een artikel. Er moet voor mij iets speciaals in, iets kenmerkends van elk van ons beiden. Maar dat is niet te plannen, het moet op je pad komen.

De afgelopen periode heb ik eerst eens een kist met gereedschap samengesteld voor Andree: hij had vrijwel niets buiten zijn standaard bijenmaterialen, want wat moet iemand met gereedschap als hij het niet kan hanteren? Hij zou naast zijn ogen, bij het gebruik van een zaag, ook een paar vingers gaan missen. Maar ik moet bij hem thuis zo nu en dan eens iets kunnen boren, knippen of zagen. Dus heb ik mijn gereedschapkist en die van de familie geplunderd en voor hem een gereedschapkist samengesteld.

Herman [Arts] heeft de koningin van Andree gemerkt. Terwijl de koningin in het kluisje zat, kon Andree met zijn supergevoelige vingertoppen haar aanraken en aftasten. "Voor het eerst van mijn leven kan ik een koningin zien." Daar werden Herman en ik toch wel even stil van.

Andree geniet van zijn bijen, hij geeft aan de laatste jaren veel geleerd en ontdekt te hebben. Zo laat hij ons weer genieten. Miltje van Andree: "Jochie, kijk straks eens in Boxmeer naar de kastanjabomen, ze zijn in bloei gekomen, ik ruik het. Feest voor onze bijen." Pas onderweg naar hem zag ik het ook.

We besloten een broedaflegger van Andrees supervolk te maken. Die komt dan in mijn eigengemaakte TopBarHive (TBH). Eerst heb ik een hele poos met Herman zitten praten en overleggen; alle stappen schematisch op papier gezet, om nog eens rustig na te lezen.

Ik heb een speciaal broedraam gemaakt, dat ik uit Andrees kast kan overhangen in de TBH. Verder heb ik, als voorbereiding, aan twee TBH-latjes een reepje was bevestigd, zodat de bijen een beginnetje hebben. 1 mei heb ik aan het eind van de dag het speciale raam met jong broed dat geschikt is om doppen op aan te zetten, uit de kast van Andree gehaald en in een zesramer geplaatst. Vervolgens heb ik vijf ramen bijen in de zesramer afgeschud en ben naar mijn TBH gereden. De bijen en het speciale raam met broed gingen in de TBH. Alles toch met hulp van Herman, want met onze acht zintuigen, zonder ruime imkerervaring, kunnen we wel wat steun gebruiken. De kast bleef tot 's avonds dicht.

9 mei (acht dagen na 'de verhuizing') is de TBH voor het eerst open gemaakt en op doppen gecontroleerd, dat zag er prima uit: doppen dus. Maar wat later begon ik me zorgen te maken vanwege de kou toen. Ze bleven gelukkig goed vliegen en haalden gelijk al stuifmeel.

Op 2 juni was de eerste echte controle. De sfeer ervoor was prima, Andree was erbij, heerlijk in het zonnetje buiten aan de koffie en thee. Andree heeft de TBH en attributen kunnen voelen en horen, terwijl mijn vrouw als hoffotograaf fungeerde. Een prachtige belevenis voor ons drieën. Toen maakte ik de kast open. De TBH zelf is een geweldige kast: niks tillen, niks ruimte creëren, heel overzichtelijk. Maar geen jonge koningin te zien, en ook nog geen eitjes, dat was een tegenvaller. We moesten maar eens overleggen en over een week nog een keer kijken.

Rob van Veldhuijzen

Heidehoning persen

Bart de Coo

Nu even geen vitrages, voerbakken, inlaten of andere uitvindingen. Dit keer een uitgebreide beschrijving door mijzelf – weliswaar op verzoek van de afdeling Arnhem/Velp e.o. – van een oeroude manier om honing te oogsten, maar dan in een volstrekt moderne variant.

Uw eigen innovatieve ideeën zijn als altijd welkom bij Bart de Coo!

Heidehoning slingeren is zonder tijd of geld een straf. Wie geen tijd of geld heeft, staat voor de welhaast onmogelijk klus om bijvoorbeeld 50 ramen in één weekend met de hand te kolben en te slingeren. Wie geen geld heeft – of ruimte! – kan meestal fluiten naar een elektrische slinger en een dubbelzijdig, verticaal Kolb-toestel, met pedaalbediening, die de onderneming nog enigszins behapbaar hadden gemaakt – we zeggen dan nog geen woord over het zeven. Die mensen zouden eens die goeie ouwe pers kunnen overwegen, alhoewel we ze tegenwoordig liever niet meer van hout maken.

Aanpassing bedrijfsmethode

Wie heidehoning wil persen zal misschien eerst een andere bedrijfsmethode moeten overwegen: na het persen zijn de raten immers kapot. Sommige imkers kiezen er dan voor om de ramen volledig met raathoning te laten uitbouwen, zodat de pershoning niet verontreinigd wordt met allerlei restanten, die na herhaaldelijk gebruik van de ramen zijn achtergebleven. De raampjes zijn dan niet bedraad, maar wel voorzien van een zaagsnee in de

bovenlat, voor een reep kunstraat. Die reep mag best lang zijn: de raathoning wordt immers geperst en niet als raathoning verkocht. (Voor de benaming 'raathoning' zijn te lange repen waswafel niet toegestaan.)

Om bijen een volledige honingkamer met raathoning te laten uitbouwen, moeten ze doorgaans teruggezet worden op één spaarkastbroedkamer, waarna de bijen enkele kilo's voer krijgen. De honingkamer wordt dan meestal zonder rooster geplaatst, vaak voorzien van een 'klimraampje': één uitgebouwd raam, om de bijen naar boven te lokken.

Fruitpers

Voor het persen worden vaak fruitpersen gebruikt, omdat die gewoon in de handel te koop zijn. Echte rvs-honingpersen zijn zeldzaam, maar ze bestaan wel, vervaardigd door particulieren (zie foto). De raten die geperst moeten worden, stop je in een zak, die van verschillende materialen gemaakt kan zijn. Vul de pers hoogstens tot tweederde. Als na de eerste keer persen de plaat de bodem bereikt heeft en niet meer verder kan, zet je de 'perskoek' op z'n zij. Die pers je nog eens uit. Dit herhaal

je nog één keer. Drie keer persen per gevulde perszak dus. Pers geen stuifmeel mee: dat maakt de heidehoning bitter.

Zeven

Het handigst is om de honing door een schone panty in de emmer te laten lopen. Zodra de emmer vol zit, kun je het open en droge uiteinde van de panty om een afgezaagde bezemsteel of iets dergelijks langzaam opwinden, te vergelijken met wat je deed met een bijna lege ouderwetse tandpastatube. Dan is de heidehoning gezeefd. Een makkelijker manier bestaat waarschijnlijk niet.

Geperste honing bevat wat meer luchtbelletjes dan geslingerde. Om die er zo veel mogelijk uit te krijgen, moet de honing tot ongeveer veertig graden verwarmd, en warm afgevuuld worden.

Symposium DDB

Marleen Boerjan

Op zaterdag 14 september organiseert de Stichting De Duurzame Bij een symposium over varroatolerantie. Als hoofdspreker zal dr. Ralph B uchler uit Kirchain (D) de resultaten doornemen van het AGT-project, zoals beschreven in het rapport 'Auslese und Verbreitung vitaler Honigbienen'. AGT staat voor Arbeitsgemeinschaft Toleranzzucht.

Tijdens het symposium presenteert de DDB haar vorderingen in het werk aan selectie van varroatolerante bijen. Ook andere groepen worden uitgenodigd om hun resultaten in te brengen. Het programma komt op de DDB-website en wordt via de DDB-nieuwsbrief rondgestuurd.

Locatie:

Dorpshuis 't Trefpunt
Schooldwarsweg 19, 3711BM Austerlitz

Kosten € 10; opgeven via de website.
www.duurzamebij.nl

Film ondertiteld

De Nederlandse dvd van de spraakmakende film 'More than honey' is vanaf 10 september verkrijgbaar. Voor meer informatie kan je contact opnemen met www.imaginefilm.nl / v.nguyen@imaginefilm.nl.

De eerste eeuw voor miljoenen Deventer zusters

Afdeling Deventer vierde haar 100e verjaardagjaar met een 'Bijen-, bloemen- en honingfestival' in Diepenveen

Twee leden van afdeling Deventer. Rechts Sia Prins, secretaris van de afdeling.

“We vinden het belangrijk om de kinderen te interesseren voor de bijen.”

Tekst en foto's Bart de Coo

Om het 100-jarig bestaan van de afdeling Deventer te vieren, hadden ze geen betere locatie kunnen uitkiezen. Op zaterdag 1 juni had zich op initiatief van de Deventer imkers rondom de voormalige kloosterkapel van het beroemde vrouwenklooster in Diepenveen (zie kader) een royale hoeveelheid clubs, organisaties en bedrijven verzameld om het eeuwfeest op te luisteren. Het bijenvolk als leefgemeenschap van kuise dames; de vergelijking kan nauwelijks origineel zijn. Eenlingen waren er ook, zoals muzikanten en kunstenaars. Tegenwoordig is het een protestantse kerk. De echtgenote van de predikant, Sia Prins, woont in de pastorie, pal ernaast. Wie vraagt naar de hoofdverantwoordelijke van het festival, wordt onmiddellijk naar haar verwezen.

Kinderen

Een stem door de megafoon vertelt wat er allemaal voor de kinderen te doen is. Ze kunnen foto's laten maken, zich laten schminken, er is een 'klapkar' waarin de kinderen van alles kunnen leren en een speurtocht, ze kunnen gaten boren in stukken boomstam voor de solitaire bijen, ballonfiguren maken, bijtjes haken en zaadbommen maken. De lijst is vast en zeker niet compleet. “We vinden het belangrijk om de kinderen te interesseren voor de bijen. Voorafgaand aan ons feest hebben we scholen in de omgeving een lespakket toegestuurd. Ze kregen er een potje honing bij om te proeven. We gingen ook zelf naar scholen toe met onze leskist en leden van onze vereniging hebben op onze stand bij het natuur- en milieucentrum De Ulebelt, hier in de buurt, lessen voor kinderen verzorgd. Op onze site heb ik een hele reeks 'yurls' over bijen geplaatst. Dat zijn educatieve sites voor kinderen, [jeugd-url's]. Het zijn uiteraard allemaal sites over bijen”, zegt Sia.

100 jaar

Of 1913 nu echt het oprichtingsjaar is van de Deventer imkers is misschien wat discutabel. Sia: “Voor en na de oorlog hebben er in deze omgeving verschillende verenigingen bestaan. De vereniging van Deventer was voor de oorlog al verdwenen, maar daarnaast had je nog Colmschate, Twello en Diepenveen. Uiteindelijk zijn die allemaal gefuseerd. We hebben 1913 gekozen, omdat dat het jaar is dat Diepenveen opgericht werd en zich aansloot bij de toenmalige VBBN.”

De voorbereidingen begonnen al een jaar geleden. Onder leiding van Sia werd een werkgroep in het leven geroepen: “We hebben flink onze best gedaan voor een subsidie van

de gemeente Deventer. Die hebben we uiteindelijk ook gekregen. Zonder dat geld was dit allemaal niet mogelijk geweest.”

(S)prekers

Ondertussen is de tweede spreker van de dag bezig aan zijn lezing. Het is hoogleraar Theo Elzenga van de universiteit van Groningen, die van alles vertelt over bestuiving en bevruchting van planten en de waarneming en het oriëntatievermogen van bijen. De lezingen vinden plaats in het historische kerkgebouw, wat een merkwaardige, maar bijzondere ervaring is. Stel je een decor voor van hoge kerkraden en een preekstoel, de kenmerkende galm van een kerkgebouw en een gehoor van imkers in lange houten kerkbanken. Op de lectrienen liggen geen liturgieën, maar dagprogramma's. De eerste lezing kwam 's morgens voor rekening van Jeroen van der Sluijs van de universiteit van Utrecht. Beide sprekers zijn bekenden van afdelingsvoorzitter Sigis Sparenberg. Tussen de lezingen door zingt een plaatselijk koor het 'Darrenlied', dat speciaal voor deze gelegenheid geschreven is.

Jubileumuitgave

Sigis Sparenberg komt uitvoerig aan het woord in de jubileumuitgave van het verenigingsperiodiek Tuters en Kwakers, net als oud-voorzitter Albert Muller. Voor de jubileumuitgave dook een commissie diep in de archieven, waarbij ze allerlei prachtige anekdotes en vergeten mensen aan de vergetelheid ontrukten. Wie kende de Deventer

'biejenkoning' Jan Henk Wigersma nog? Hij bewoonde De Koershof, een huis op een adellijk landgoed, handelde in imkersbenodigdheden, maar vooral in honing. Hij ontwierp de 'koershofkast' en wist de gemeente met zijn bijen een juridische poets te bakken voor de nieuwbouw van zijn huis. Wigersma was, kortom, een legende. Of wie herinnerde zich nog de zeer succesvolle honingmarkt van Deventer, die op zeker moment verhuisde naar een andere locatie, omdat de klanten weggejaagd werden door rovende bijen? Maar het mooist is misschien nog de herontdekking van de film Bijen en bloemen van de Deventer filmmaker Alex Roosdorp uit 1935. De film is inmiddels gedigitaliseerd in samenwerking met het Filminstituut in Amsterdam. Hopelijk binnenkort te koop op dvd. Allemaal verhalen en beelden, gehuld in de vette rook van dikke sigaren.

Rondom de kerk

Het terrein rondom de kerk waar het

'Bijen-, bloemen- en honingfestival' plaatsvindt, ziet er paradijselijk uit: fraai glooiende gazons, afgeschermd door struikgewas en bomen. Er meandert een slootje langs. Aan de overkant hebben kunstenaars hun werk opgesteld. Standjes van de meest uiteenlopende aard staan in lange rijen opgesteld. Het IVN is er, de Stichting Bijenlint is er, er is een stadsecoloog, een afdelingslid staat bij de kerkmuur in imkersjack waswafels te gieten, we kunnen likeuren proeven en droogbloemen kopen. Alle afdelingsmensen dragen buttons met een speciaal ontworpen logo.

Op zondag 22 september viert de AVBB, de Amsterdamse Vereniging tot Bevordering van de Bijenteelt eveneens haar 100-jarig bestaan. Deventer heeft ze daar in Amsterdam voorgedaan hoe je zo iets aanpakt.

Zie www.imkersdeventer.nl

Theo Elzenga geeft een lezing in de kerk van Diepenveen

Het beroemdste en invloedrijkste vrouwenklooster van de Nederlanden stond in de vijftiende eeuw in Diepenveen. Er moet een enorm inspirerende invloed van dit klooster zijn uitgegaan op het geestelijk leven van vooral vrouwen. De gouden tijd was de eerste helft van die eeuw, toen priorin Salome Sticken er de scepter zwaaide. Tijdens de Reformatie werd het klooster op de kapel na verwoest. (Bron: Blockmans en Pleij (red.). Plaatsen van herinnering. Bert Bakker 2007.)

Beeld 'De bemoediging' van Samuel Commelin voor de kerk van Diepenveen. Een zuster probeert een novice te troosten.

Kom ook naar de Nederlands-Duitse studiedag in Nordhorn (D)

NoN-Bijeen, samenwerkingsverband van de NBV-groepen Friesland, Groningen, Drenthe, Overijssel-Oost en de NBV heeft goede contacten met imkerverenigingen in Noord-West Duitsland. Dat mondde al vaker uit in grensoverschrijdende studiedagen. Dit jaar is er weer zo'n studiedag, op zaterdag 24 augustus in Nordhorn, net over de grens bij Denekamp. Locatie: Tierpark Nordhorn, Heseper

Weg 110, 48531 Nordhorn. Gratis parkeren! De lezingen zijn in de Cafeteria van het Tierpark. Entree via de ingang van het Tierpark. Daar ook entree betalen voor de studiedag. Voor uw niet-imkergezelschap is er in de buurt van alles te beleven, winkelen in Nordhorn of Denekamp; in Nordhorn een rondvaart met de schoepradboot. De deelnamekosten inclusief lunch plus toegang tot het Tierpark zijn

€ 15,- p.p. Gezelschap dat alleen 's middags meegaat naar het Tierpark, kan hiervoor een entreekaartje met korting kopen.

Opgave met naam, adres en postcode graag tevoren via nonbijeeng@gmail.com. Zie ook de site nonbijeengbijenhouders.nl.

Programma zaterdag 24 augustus 2013

Vanaf 9.00 uur

Zaal open. Inschrijving, onderling contact, imkerbenedigheden kijken/kopen, eventueel andere infostands.

9.30 uur:

Opening en welkomstwoord door o.m. dagvoorzitter Rainer Drescher.

10.00 uur:

Lezing door dr. Werner von der Ohe, Bieneninstitut Celle, 'Honing: van bloem tot in de pot' Powerpoint-presentatie met steekwoorden in het Nederlands. De spreker richt zich op nieuwe en op ervaren imkers.

11.30 uur: Pauze

12.00 uur:

Lezing door Jaap Smit, 'Hoe krijg ik meer honing in mijn kast?'. Met powerpointpresentatie.

13.00 uur:

Lunch voor de deelnemers. Mogelijkheid imkermateriaal te kopen. Kijken bij stands.

14.00 uur:

Aankomst bij Tierpark. Rondleiding met accent op de honingverwerkingsruimte, de leer-bijenstal en de winkel. Daarna rondkijken op eigen gelegenheid, geen gemeenschappelijke afsluiting

Goed geschoten

Tijdens de redactievergadering van 10 juni in het Bijenhuis vertrok er een zwerm uit de zogeheten Dick Vunderink-kast, een achtkantige glazen demonstratiekast met een perspex buis als uitgang hoog boven de hoofden. Die herbergt elk jaar een volk in de expositieruimte van het Bijenhuis – waar uw redactie pleegt te vergaderen. De kast stamt van de Floriadetentoonstelling in 2002. Dick Vunderink was in die tijd voorzitter van de VBBN (voorloper van de NBV). Kort daarna overleed hij. Een tijdelijk verenigingsfonds voor voorlichtingsprojecten werd naar hem genoemd. In de kast hangen 10 broedramen (kunstraat), maar het volk bouwt er natuurramen omheen. Niet altijd overleeft het de winter, hoewel het 's zomers geweldig groot kan worden en meerdere zwermen eruit ieder jaar

het Wageningse luchtruim kiezen. Redactiesecretaris Marga Canters maakte de foto. In onze digitale nieuwsbrief

Imkernieuws van 11 juli stond het hele beeldverhaal over deze zwermmerij.

Voorkoming van latexallergie bij imkers

Mirjam Brakman, beginnend imker en dermatoloog, schreef ons met het volgende advies:

Ik ben dit jaar begonnen met bijhouden en volg de Basis cursus bij de Imkersvereniging Den Haag. Wij werken zonder handschoenen in de bijen. Ik heb echter begrepen dat veel imkers wel met handschoenen werken en dat zij meestal latex handschoenen gebruiken.

Ik werk als dermatoloog en wordt vanuit mijn vak regelmatig geconfronteerd met mensen die door het gebruik van latex handschoenen allergisch zijn geworden voor latex. Een latexallergie kan een ernstige allergische reactie veroorzaken en is gevaarlijk bij een ziekenhuisopname, operatie of tandartsbehandeling.

Wanneer is het advies om geen latex handschoenen te gebruiken:

- als je al bekend bent met handeczeem: er ontstaat dan veel sneller

een latexallergie doordat de huidbarriere door het eczeem niet goed werkt.

- als je 'atopisch' bent (= een allergische aanleg hebt, allergie voor o.a. pollen en huisstofmijt zich uitend als hooikoorts, astma of eczeem) Ook dan ontwikkel je sneller een latexallergie

Wanneer is het geen probleem om ongepoederde latex handschoenen te gebruiken (gepoederde latex handschoenen raden we altijd af):

- Als je sporadisch handschoenen gebruikt, en niet atopisch bent.

Wat kan een aanwijzing zijn voor latexallergie:

Jeuk, zwelling slijmvlies en benauwdheid bij

- medische onderzoeken door artsen en tandartsen waar handschoenen zijn gebruikt
- het opblazen van ballonnen.
- het eten van avocado, kiwi en banaan (kruisallergie met latex).

Als je deze verschijnselen bij jezelf herkent is het advies contact op te nemen met je huisarts om uit te laten zoeken of je een latexallergie hebt opgebouwd. Dit kan door een bloedtest, soms is ook een priktest nodig.

Het alternatief voor latex handschoenen zijn latex vrije 'nitrile' handschoenen. Deze zijn ondertussen op veel plekken te koop en zijn nauwelijks duurder dan latex handschoenen. De voorzitter van de Haagse Imkervereniging, Paul van Rooijen, die aan mij vroeg dit stukje te schrijven, geeft nu het goede voorbeeld en draagt in verband met zijn propolisallergie/handeczeem de nitrile handschoenen naar tevredenheid.

Hierbij nog een tip aan het Bijenhuis: misschien kunnen zij nitrile handschoenen opnemen in hun assortiment?

advertentie

BUCKFAST KONINGINNEN

Eenvoudigweg de beste koninginnen

UW GARANTIE VOOR EEN GOED BIJENSEIZOEN !

Onze eerste klas koninginnenteelt is gebaseerd op 25 jaar solide ervaring

Koop online Buckfast koninginnen:

www.buckfast.dk

en vindt voor uw keus de juiste informatie.

DIRECTEUR VAN BUCKFAST DENEMARKEN

KELD BRANDSTRUP

Deurnsche Peel

Voor 1850 was De Peel een hoogveengebied van zo'n 30.000 hectare, ongeveer van Weert in het zuiden tot Grave in het noorden. Het moerassige gebied was nauwelijks toegankelijk en vormde daardoor eeuwenlang een rijksgrens. Door grootschalige turfwinning en daarna ontginning tot landbouwgrond, is het grootste deel van het hoogveen verdwenen.

Reizend door de groene omgeving nam Henk van der Scheer een kijkje in de Peel

Imkeren in de groene omgeving: De Peel

Het veen

Na de laatste ijstijd ontstond het hoogveen op de Peelhorst, een zandige vlakte. Op relatief geringe diepte bevinden zich ondoordringbare kleilagen. Daardoor stagneert de opname van regenwater en vormt zich veen. Dat groeide in de loop van duizenden jaren aan tot een metersdik pakket en breidde zich ook uit over de Centrale Slenk, een enorme 'badkuip', ten westen van de Peelhorst. Het huidige Nationaal Park De Groote Peel bevindt zich in die slenk; de beide Natura 2000-gebieden (Deurnsche Peel en Mariaveen) bevinden zich op de Peelhorst.

Natuurwaarde

De Groote Peel is vooral vermaard om zijn vogelrijkdom. Behalve talrijke algemene planten, vind je er specifieke hoogveenplanten zoals allerlei veenmos, zonedauw, kleine veenbes en lavendelheide. Op de nattere plaatsen groeien tussen de heide orchideeën, klokjesgentiaan en grote wolfsklauw. Het is een landschap van water, moeras, heide en kleine stukjes bos. De grote waterplassen, de veenputjes, de peelbanen en de peelvaarten vertellen samen de geschiedenis van de turfwinning.

In de Deurnsche peel en Mariapeel is decennialang voedselrijk kanaalwater ingelaten. Daardoor is dit veen in vergelijking met andere hoogveenrestanten

in ons land behoorlijk voedselrijk. Lokaal groeien hele velden van rode bosbes.

Van veen naar varkens

Vroeger waren de uitgestrekte heidevelden en later de boekweit van groot belang als dracht voor de bijen. Dertig jaar geleden was er ook veel koolzaad.

In Deurne staat nog steeds een oliemolen waar de olie uit het zaad werd geperst.

In de zandstreek waren er vanouds gemengde bedrijven. Na 1970 groeide de intensieve veehouderij, vooral varkens en pluimvee. De Peel is nu één van de gebieden met de grootste varkens- en pluimveedichtheid ter wereld. Van het 'gemengde' is

.....

'Mijn kinderen eten turf'

Het verhaal van Toon Kortooms speelt zich af in de Peel omstreeks 1860 en gaat over de veenderij daar. Vanaf 1853 begonnen de gebroeders Van der Griendt met de industriële vervening en werden kolonies als Griendtsveen en Helenaveen gesticht. Aan de randen van de Peel, waar het landschap meer bestond uit heidevelden dan uit dikke lagen veengrond, ontgon de Heidemij de grond ten behoeve van landbouw. Nu resteert nog ongeveer 4000 hectare veen, in bezit van Staatsbosbeheer.

.....

de verbouw van snijmaïs en kuilgras voor de koeien overgebleven. Dat alles had natuurlijk gevolgen voor de bijenhouderij. In het gebied is bijenhoudersvereniging 'Sint Ambrosius Peelland Deurne' actief. Die bestaat al heel lang: eind augustus viert de leden het 150-jarig bestaan. Voorzitter Math van Hugten en Jan Berkers, voorzitter van de jubileumcommissie, vertelden me over de imkerijgeschiedenis. "We zijn bezig die ontwikkeling te beschrijven in het boek over 150 jaar imkeren door de Deurnese imkers", vertelt Jan Berkers.

De Ossenbeemd

Ik spreek beide heren op het natuur- en milieucentrum de Ossenbeemd. Vroeger werden de ossen gedrenkt in de laagte van dit terrein, vandaar de naam. Nu is het een prachtige locatie met natte en droge plekken, grenzend aan het kasteelpark van Deurne en het dal van de Vlier. Er groeien allerlei planten en tijdens mijn bezoek bloeiden er drie schitterende hoogstamperenbomen. Sinds 2003 staat er de bijenstal van de vereniging. Verder lopen er een paar geiten en schapen en ook huizen er tientallen wilde konijnen. Die nopen wel tot afgazen van de bijenstal om de bloemen vlak daarvoor te beschermen. Voorheen stond er een verenigingsstal op een volkstuincomplex. Dankzij subsidies van de gemeente en sponsorgelden kon in eigen beheer de huidige stal worden gebouwd.

De vereniging telt ongeveer vijftig leden, vertelt Math. In de zomer is een aantal bereid om in het weekend bezoekers te ontvangen in de stal en zijn er andere vrijwilligers die vertellen over de natuur en het milieu in de buurt. In het gebouw draait dan een DVD-film over bijenhouden. Dat trekt veel bezoekers waaronder ook geïnteresseerden voor een beginnerscursus bijenteelt.

De Deurnese imkers

In 1960 fuseerde de bijenhoudersvereniging 'Sint Ambrosius', lid van de Noord-Brabantse Christelijke Boerenbond (NCB), met de andere Deurnese imkerverenigingen en sindsdien voert de vereniging de naam 'Sint Ambrosius Peelland Deurne'. Vroeger werd er wel gereisd naar boekweit en koolzaad, maar dat is verleden tijd. Nu verhuurt een enkel lid nog volken voor de bestuiving van blauwe bes, maar verreweg de meesten hebben maar een paar volken. In het buitengebied staan die bij huis; leden in Deurne kunnen ze in de verenigingsstal zetten. Daar win je hier over het algemeen meer honing dan in het buitengebied. De honing kan aan de vereniging worden verkocht. Er komt dan een verenigingsetiket op de pot en ze wordt aan de man gebracht op markten en braderieën. Ook kweken de leden drachtplantjes op en ook die worden op markten verkocht. Dat alles leverde in de afgelopen jaren zoveel op dat er nu

Boven: Bemesting voor inzaai van snijmaïs
Onder: Bij de bijenstal op De Ossenbeemd. Math van Hugten (!) en Jan Berkers met dummie van het jubileumboek
Foto's Henk van der Scheer

een mooi feest van kan worden gevierd.

Wat 'Ambrosius' ook doet, is samen met de wildbeheereenheid stukken grond inzaaien met drachtplanten. De gemeente stelt daarvoor percelen beschikbaar en een aantal jagers van die wildbeheereenheid zijn boer en beschikken over een tractor. Gewoonlijk wonen in de buurt wel imkers; die profiteren dan van een mooie dracht.

De meeste Deurnese imkers 'aalsteren' en winnen jaarlijks een flinke bak honing per volk. De meeste leden houden Carnica's. Een aantal promoot actief het houden van die rasbijen en levert materiaal aan een ieder die wil.

Feest in Deurne

Het jubileumfeest is in het weekend van 31 augustus en 1 september op 'de Ossenbeemd' in Deurne. 's Zaterdags alleen voor de leden; op zondag is iedereen welkom in de feesttent. Die wordt ingericht met o.a. fotoseries en antieke gebruiksvoorwerpen. Uiteraard kan de stal worden bezocht. Dan is ook het jubileumboek klaar en wordt dat uitgereikt aan een vertegenwoordiger van de gemeente. Daarnaast krijgt de gemeente vijf lindebomen aangeboden. Daarna zijn tien scholen uitgenodigd voor een bezoek aan de stal en een les over honingbijen en wilde bijen, waarbij de kinderen een nestkastje voor wilde bijen mogen maken. De vereniging vindt educatie een belangrijke zaak, want alleen zo werk je aan de toekomst.

Van harte gefeliciteerd en een mooi feest toegewenst!

Imkerij de Werkbij

De Werkbij: professionele imkerij en groothandel.

Enthousiast en vanuit de praktijk, delen wij graag onze ervaring!

Als imker vindt u bij ons alle kennis en producten die u nodig heeft.

Wij zijn er voor bijen én mensen.

De website in een nieuwe jas...
Ons snelgroeiende bedrijf helder in de nieuwe huisstijl.

Ons nieuwe twitteraccount...
Volg ons op @DeWerkbij en blijf up to date met nieuwe ontwikkelingen, aanbiedingen, of bijzondere gebeurtenissen.

Ons volledige assortiment on-line te bestellen...
Snel. Compleet. Thuisbezorgd of zelf ophalen.

Hoog tijd om www.dewerkbij.nl te bezoeken!
Of kom toch gewoon langs in één van onze vestigingen.
Welkom!

Hoog tijd om www.dewerkbij.nl te bezoeken!
Of kom toch gewoon langs in één van onze vestigingen.
Welkom!

Kijk ook in onze webwinkel

Noordelijke Meentsteeg 18
3911 SE RHENEN
0317 - 612942

Hoofdweg 33
8166 AC EMST
bel Rhenen

www.dewerkbij.nl
info@dewerkbij.nl

Bestel via onze webwinkel of e-mail nu uw bijenbollen voor komend najaar levering vanaf september

yes!

Nederlandse BijenhoudersVereniging

Secretariaat

Grintweg 273, 6704 AP Wageningen | t 0317 422422 | f 0317 424180
 e secretariaat@bijenhouders.nl | i www.bijenhouders.nl
 iban NL62ABNA0539042897 | bic ABNANL2A
 iban NL07INGB0000846801 | bic INGBNL2A
 Openingstijden ma t/m vrij: 10.00-14.00 u.
 Opgeven voor Imkernieuws: www.bijenhouders.nl/media/imkernieuws

Het Bijenhuis (winkel)

Grintweg 273, 6704 AP Wageningen
 t 0317 422733 | e bijenhuis@bijenhuis.nl | i www.bijenhuis.nl
 iban NL78ABNA0539042900 | bic ABNANL2A
 iban NL26INGB0000823276 | bic INGBNL2A
 Open: dinsdag t/m vrijdag 8.30-17 u., zaterdag 8.30 -13 uur

Bijen@wur (PRI) | Centraal Meldpunt Bijenziekten

Pb 16, 6700 AA Wageningen | Droevendaalsesteeg 1 6708 PB Wageningen
 t 0317 486001 | e bijen@wur.nl | i www.bijen.wur.nl
 (ma t/m vrij van 9-17 uur, op afspraak)

Spuitschade of vuilbroed melden

Spuitschade melden via t 0800-0488 of info@vwa.nl of (bedrijven) via vwa.nl/organisatie/melden_voor_bedrijven
 Gevallen of vermoedens van Amerikaans vuilbroed (AVB) melden bij: NVWA (AID), meldpunt Dierziekten t 045 5463188

De jaarkleuren zijn als volgt voor de jaren eindigend op

0/5: | 1/6: | 2/7: | 3/8: | 4/9:

**Grintweg 273, 6704 AP Wageningen
bijenhuis@bijenhuis.nl**